

Nr 330.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; given Stockholms slott den 29 maj 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

2) lag om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314); samt

3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 3, 4 och 8 §§, 13 § 1 mom., 14 § 1 mom. samt 18 och 30 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande anges samt att till lagen skall fogas ett nytt kapitel, betecknat 8 kap., av nedan angiven lydelse.

3 §.

Då koncessionsansökning inkommit, har Konungens befallningshavande att ofördröjligen införa kungörelse därom i allmänna tidningarna och tidning inom orten samt föranstalta, att kungörelsen varder anslagen på lämpligt ställe i orten och delgiven industriella företag, som beröras av ansökningen.

Kungörelse, varom — — — frågan beroende.

Kostnaden för — — — sökanden förskjutas.

4 §.

Inom tre månader från den dag kungörelsen om ansökningen varit införd i allmänna tidningarna äge den, som anser sin rätt vara av frågan beroende, att hos Konungens befallningshavande i länet skriftligen anföra vad han till bevarande av sin rätt aktar nödigt.

Efter utgången — — — sökanden beviljas.

8 §.

I koncession — — — skall fullgöra.

Koncessionen må ej överlåtas utan Konungens medgivande.

13 §.

1 mom. På mindre avstånd än etthundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård må område för arbete i dagen enligt 12 § icke anvisas utan tillstånd av så väl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt.

¹ Ang. lagens rubrik se 1933:180.

14 §.

1 mom. Område, som enligt 12 § av bergmästaren anvisas för arbete i dagen, skall, med det undantag som i 2 mom. här nedan sägs, av koncessionsinnehavaren lösas; och äge därvid vad i lagen om expropriation stadgas motsvarande tillämpning, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i samma lag stadgade grunder.

18 §.

Tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som på grund av koncession verkställes, skada eller intrång, som ej förutsetts vid inlösen enligt 14 § 1 mom., skall ersättning därför givas av den, som innehar koncessionen.

Avser ersättning, som nu sagts, gottgörelse för bestående skada eller intrång å fastigheten, skall den nedsättas hos Konungens befallningshavande, och gälle om fördelning och utbetalande av nedsatt belopp i tillämpliga delar vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes; dock att beloppet må utan hinder av vad nu sagts utbetalas direkt till sakägaren, där det är väsentligen utan betydelse för annan rättsinnehavare i avseende å fastigheten.

30 §.

Bergmästaren låte anslå beslut om vilostånd på lämpligt ställe i orten.

8 KAP.

Om alunskifferfyndigheter.

56 §.

Rättighet att för utvinnande av olja eftersöka och bearbeta alunskifferfyndighet är beroende på koncession, som meddelas av Konungen.

Vid meddelande av koncession bestämmer Konungen, i vilken omfattning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas och vilka åtgärder som skola vidtagas för att återställa marken i lämpligt skick, sedan skifferfyndigheten eller del därav tillgodogjorts. Vid koncession skola ock fogas de föreskrifter, som finnas påkallade för att förebygga att annat industriellt företag hindras i sin utveckling eller som eljest finnas erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt.

Konungen äger tillika vid meddelande av koncession bestämna, i vilken omfattning fyndigheten skall utnyttjas för att den rätt som grundas på koncessionen skall äga bestånd.

57 §.

Vad i 2—5, 7—9, 11—21, 32—40, 42—44 och 48 §§ är stadgat angående stenkolsfyndigheter skall, med de avvikelser som föranledas av bestäm-

melserna i detta kap., äga motsvarande tillämpning i fråga om alunskifferfyndigheter.

I fall, som här avses, skall utgå förhöjning å ersättning, som i 14 § 1 mom. sägs, allenast såframt den mark, som löses, är avsedd att tagas i anspråk på annat sätt än i 60 § sägs.

58 §.

Den, som erhållit koncession, äge uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar denna lag innehåller, inom det område, koncessionen omfattar, för utvinnande av olja eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet. Sedan område för arbete i dagen enligt 12 § anvisats för inlösen, må alunskifferfyndigheten därinom ej heller eljest utnyttjas av annan. Har koncessionen inskränkts till viss metod för fyndighetens tillgodogörande, lände det till efterrättelse.

Koncessionsinnehavaren må tillgodogöra sig kalksten och andra mineraliska ämnen, som måste brytas för tillgodogörande av skiffern eller som eljest förekomma i sådant samband med denna att de ej kunna tillgodogöras för sig. Bearbetas alunskifferfyndighet på annat sätt än medelst brytning, må gas, som därvid erhålles, tillgodogöras av koncessionsinnehavaren.

År mineralfyndighet inmutad inom det område, som omfattas av koncessionen, vare lag som i 17 § sägs. Vad i sistnämnda paragraf stadgas om ordnande av särskilda slag av arbeten skall med avseende å alunskifferfyndighet gälla jämväl i annat fall än där sägs.

59 §.

År fyndigheten icke avsedd att bearbetas medelst brytning, vare koncessionsinnehavaren ej pliktig att lösa område för arbete i dagen, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. Skall förty inlösen ej äga rum, gälle i stället för 12 § följande.

Område för arbetet skall av bergmästaren i orten, efter kallelse å jordägaren, anvisas i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Området skall inläggas å koncessionskartan, varav kopia skall tillställas jordägaren i vad honom rör. Kostnaden för förrättningen skall gäldas av koncessionsinnehavaren; och åligge honom att hålla erforderligt stängsel kring området. Tages anvisat område ej i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, vare bergmästarens beslut förfallet.

Ersättning med anledning av arbetet utgår enligt vad i 18 § sägs.

60 §.

Jordägaren vare berättigad att av koncessionsinnehavaren erhålla en avgift med femton kronor för ar av den mark, inom vilken skiffer brutits i dagen eller under jorden eller olja utvunnits, vare sig marken blivit inlöst eller ej. Koncessionsinnehavaren skall inom januari månad till jordägaren er-

lägga vad enligt denna paragraf tillkommer jordägaren för mark, som tagits i anspråk under nästföregående arbetsår.

Vad i 23—25 §§ stadgas om avgift, som där sägs, skall äga motsvarande tillämpning å avgift, som avses i första stycket.

61 §.

Koncessionsinnehavaren vare pliktig att upprätta karta över fyndighetens bearbetning enligt de föreskrifter, som meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av bergsöverstyrelsen.

62 §.

Den som bryter mot föreskrift, som meddelats med stöd av 56 § andra stycket, eller underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 61 §, straffes med dagsböter. I fråga om åtalsrätt gälle vad i 44 § stadgas.

Åsidosätter någon föreskrift, som meddelats enligt 56 § andra stycket, eller utnyttjas ej skifferfyndighet i den omfattning, som enligt 56 § tredje stycket är föreskriven, må koncessionen förklaras förverkad, om avvikelsen är avsevärd.

Utom den, vars enskilda rätt är i fråga, må kronans ombudsman föra talan om koncessionens förverkande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Ansökan om koncession må göras redan före lagens ikraftträdande. Har sådan ansökan ingivits, må den som före lagens ikraftträdande börjat utvinna olja ur fyndigheten, utan hinder av vad i lagen stadgas, fortsätta därmed intill dess Konungens beslut meddelas.

Vad i 8 § andra stycket stadgas skall ej, utan att särskilt förbehåll skett, gälla, där koncession meddelats före lagens ikraftträdande.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).**

Härigenom förordnas, att 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5 §.

Inmutningspunkten må — — — äger företrädesrätt;

9) område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning, eller av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för skifferfyndigheten; dock att hinder mot inmutning ej föreligger, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom.¹ förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

24 §.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlo-rad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt gruvlagen eller lagen an-gående stenkolsfyndigheter m. m. avträtts till inmutare eller koncessionsinne-havare, eller av ersättning, som enligt någondera lagen tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen vi-sats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteck-ningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — intecknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

---

¹ Senaste lydelse se 1938:316.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, jordbruks-, handels- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, fråga om *lagstiftning angående tillgodogörande av skifferolja*.

Föredraganden anför.

I skrivelse till Konungen den 20 oktober 1941 har svenska skifferoljeaktiebolaget hemställt om lagstiftning som skulle säkerställa möjligheten att framställa olja ur skiffer. Med anledning därav har inom justitiedepartementet efter verkställd utredning upprättats en promemoria angående tillgodogörande av skifferolja jämte lagutkast i ämnet (justitiedepartementets promemorior 1942: 4). Sedan yttranden över denna promemoria inhämtats från åtskilliga myndigheter och sammanslutningar m. fl., torde detta lagstiftningsärende nu böra upptagas till behandling.

Förslagets huvudsakliga innebörd.

I promemorian föreslås, att bestämmelser om tillgodogörande av skifferolja införas i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. Den föreslagna lagstiftningen innebär i huvudsak följande.

Rättighet att för utvinnande av olja eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet skall vara beroende på koncession av Kungl. Maj:t. Förfarandet vid ansökan om koncession skall vara detsamma som då koncession sökes å stenkolsfyndighet. Härom stadgas, att ansökningen skall ingivas till länsstyrelsen som har att kungöra ärendet. I fråga om kungörelseförfarandet föreslås emellertid i detta sammanhang vissa ändringar. Sålunda skall kungörande i kyrkan ej vidare äga rum. I stället stadgas, att kungörelsen skall delgivas industriella företag som beröras av ansökningen. Efter viss tid insänder länsstyrelsen handlingarna till Kungl. Maj:t.

Koncession må ej omfatta område överstigande 1,600 hektar. Vid meddelande av koncession å alunskifferfyndighet böra enligt förslaget fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintliga industriella företag åsamkas olägenhet.

Den som erhållit koncession å alunskifferfyndighet skall äga uteslutande-rätt att, med de inskränkningar förslaget innehåller, inom det område, koncessionen omfattar, eftersöka och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet för utvinnande av olja.

Innan arbete må utföras å området skall mark för ändamålet anvisas av bergmästaren i orten. Förslaget har tagit i beräkning att fyndigheten kan komma att tillgodogöras enligt endera av två huvudmetoder. Den ena förutsätter brytning av fyndigheten; enligt den andra metoden tillgodogöres oljan genom uppvärmning av berget. Konungen äger enligt förslaget bestämma, vilken metod som må användas.

Skall fyndigheten tillgodogöras genom brytning, är koncessionsinnehavaren enligt förslaget skyldig att lösa mark för arbete i dagen enligt vad som stadgas om expropriation, därvid förhöjning å ersättningen skall utgå med 50 procent. I ersättningen inräknas ej fyndighetens värde för oljeutvinning. Är fyndigheten icke avsedd att bearbetas genom brytning, skall koncessionsinnehavaren icke vara pliktig att lösa område, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. För detta fall föreslås vissa särskilda regler för markens ianspråktagande. Område för arbetet skall av bergmästaren efter kallelse å jordägaren anvisas i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Även för skada och intrång, som ej innefattas i ersättning vilken utgår i samband med inlösen, skall utgå ersättning med 50 procents förhöjning. Den föreslagna bestämmelsen om förhöjning skall gälla även i fråga om andra fyndigheter som avses i 1886 års lag, om koncessionen meddelats efter den nya bestämmelsens ikraftträdande.

Koncessionsinnehavaren skall vara berättigad att tillgodogöra sig mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. Innefattar koncessionen rätt att bearbeta fyndigheten medelst brytning, må enligt förslaget kalksten av koncessionsinnehavaren brytas, i den mån sådant erfordras för arbetets ändamålsenliga drivande. Vad sålunda brutits må av honom behållas, såframt det icke inom 60 dagar efter tillsägelse avhämtas av jordägaren mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader. Tillgodogöres alunskifferfyndighet på annat sätt än genom brytning, skall gas, som därvid erhålles, få användas av koncessionsinnehavaren.

Utöver den ersättning som bestämmes vid inlösen och gottgörelse för skada och intrång skall enligt förslaget utgå viss avgift (royalty) till jordägaren. Denna avgift skall beräknas å värdet av skiffer samt mineraliska ämnen som koncessionsinnehavaren brutit eller av olja och gas som han utan brytning utvunnit. I motsats till vad som eljest gäller enligt stenkolslagen skall avgift beräknas jämväl å sådant som utvunnits å mark vil-

ken koncessionsinnehavaren inlöst. Vad i stenkolslagen stadgas om fördelning av avgiften mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet skall ej heller äga tillämpning. Avgiften må ej för något år sättas högre än till 1,000 kronor för varje hektar av jordägarens mark som helt eller delvis utnyttjats under året.

Vid meddelande av koncession skall Kungl. Maj:t äga bestämma, i vilken utsträckning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas, vid äventyr att, om koncessionsinnehavaren bryter däremot, koncessionen förverkas. Kungl. Maj:t skall vidare äga stadga, att koncession, om den ej utnyttjas minst i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning, skall vara förfallen.

Härjämte föreslås åtskilliga detaljbestämmelser. Såsom följdändring föreslås, att i gruvlagen den 3 juni 1938 intages stadgande om att vid inmutning enligt gruvlagen inmutningspunkten ej må vara belägen på och ej heller inmutat område omfatta område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig. Hinder mot inmutning föreligger dock ej, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

Slutligen föreslås en jämkning i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Beträffande den närmare motiveringen till de föreslagna bestämmelserna tillåter jag mig hänvisa till promemorian, vilken jämte därvid fogade lagutkast torde få fogas såsom bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga A*).

Över promemorian ha efter remiss avgivits yttranden av kommerskollegium, marinförvaltningen, statens bränslekommission, statens industrikommission, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelserna i Örebro, Skaraborgs, Östergötlands och Kalmar län, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund, järnkontoret, svenska skifferoljeaktiebolaget, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Yxhults stenhuggeriaktiebolag och tre andra företag i en gemensam skrift ävensom mellersta Sveriges kalkbruks centralförening m. b. p. a. Kommerskollegium har bifogat yttranden av bergmästarna i södra och västra distrikten. Länsstyrelserna i Östergötlands och Örebro län ha bilagt utlåtanden av länens hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Marinförvaltningen har ingivit yttrande av förvaltningschefen vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

I samtliga yttranden har förordats lagstiftning i den riktning som i promemorian angivits. De vid promemorian fogade lagutkasten ha i sin helhet lämnats utan erinran av *marinförvaltningen* och *förvaltningschefen vid flottans skifferoljeverk*, *länsstyrelserna i Östergötlands och Kalmar län*, *ingenjörsvetenskapsakademien*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*. I övriga yttranden ha framställts yrkanden om jämkningar eller tillägg till de föreslagna bestämmelserna.

Beträffande förslaget i allmänhet har *Sveriges geologiska undersökning*

uttalat, att ämbetsverket funne det mycket starkt motiverat att genom införandet av ett koncessionsförfarande enligt de allmänna principer, som kommit till uttryck i den remitterade promemorian, säkerställa framställningen av olja ur alunskiffer. Med hänsyn till denna frågas brådskande natur syntes det välbetänkt att upptaga densamma till avgörande utan att sammankoppla den med frågan, huruvida utnyttjande av alunskiffer även under andra former kunde böra bli va föremål för koncession, vilken sistnämnda fråga kunde förväntas komma att visa sig mycket komplicerad.

I ett par yttranden har ifrågasatts, huruvida tillräcklig anledning finnes att så som skett skilja mellan tillgodogörande av alunskifferfyndighet medelst brytning och tillgodogörande utan brytning. *Statens industrikommission* anför härom:

Enligt det vid promemorian fogade utkastet till lag angående ändring i stenkolslagen ha bestämmelserna i vissa avseenden utformats olika, alltefter som skifferfyndigheten skall bearbetas genom brytning eller på annat sätt. Sålunda gäller enligt utkastet att, därest skifferfyndigheten icke är avsedd att bearbetas genom brytning, koncessionsinnehavaren normalt sett icke skall, såsom där brytning avses, vara skyldig att lösa något område för arbete i dagen. Orsaken härtill är enligt promemorian den att, om brytning icke skall ske, ett väsentligt mindre men än eljest tillskyndas markägaren. Kommissionen vill med anledning härav framhålla, att olika metoder för oljeutvinning utan brytning väl kunna tänkas. I varje fall kan den metod, varom promemorian talar och som består däri att oljan utvinnes vid en elektrisk uppvärmning av skifferberget, icke ännu sägas vara så utarbetad, att man med säkerhet kan påstå, att intrånget för markägaren vid denna metod blir avsevärt mindre än om brytning sker. På grund av nu angivna förhållanden anser kommissionen det tveksamt, huruvida den skillnad mellan olika metoder, på vilken lagutkastet i förevarande hänseende bygger, lämpligen bör upprätthållas.

Svenska skifferoljeaktiebolaget har uttalat sig i samma riktning. Bolaget framhåller följande:

Såsom i promemorian angives kan olja ur alunskiffer utvinnas enligt olika metoder. Där lämnade upplysningar torde böra kompletteras med att man på grund av det djup, vari skiffern inom vissa delar av Närke och ännu mera i Östergötland ligger, måste räkna med att underjordisk brytning i en framtid kan komma att i avsevärd utsträckning äga rum i huvudsaklig överensstämmelse med vad som nu sker med stenkol. Jämväl andra metoder än den av dr Ljungström föreslagna, som för övrigt icke kan sägas hava kommit över experimentstadiet, kunna tänkas för oljans utvinnande ur skiffer in situ. Dessutom bör man taga hänsyn till att i en framtid ytterligare metoder kunna tänkas.

I promemorian anföres beträffande frågan om koncessionens innebörd, att koncession må begränsas till viss metod för alunskifferfyndighetens tillgodogörande. Detta torde sammanhänga med den uppfattningen, att vid utvinning av olja utan att skiffern brytes, en väsentligt mindre skada skulle åsamkas jordägaren än om skiffern brötes, och detta skedde i dagbrott. Vid brytning har därför promemorian utgått från att de områden, som tagas i anspråk för arbeten i dagen, skola inlösas, medan vid oljeutvinning utan brytning, då området anses dels bli va mindre skadat och dels icke behöver tagas i anspråk under så lång tid, inlösen icke skulle behöva äga rum, utan

gottgörelse till jordägaren få form av en ersättning för skada och intrång, såvida icke koncessionsinnehavaren önskade lösa visst område. Då metoderna för oljeutvinning ur skiffer utan brytning ännu icke äro fullt utexperimenterade, är det kanske för tidigt att draga denna bestämda gräns mellan oljeutvinning med brytning och utan brytning.

I några yttranden understrykes angelägenheten av att den föreslagna lagstiftningen ej får inverka menligt på kalkindustrien. *Sveriges lantbruksförbund* har i detta hänseende anfört följande:

Med hänsyn till angelägenheten av att landets produktionsmöjligheter i fråga om ersättningsbränslen i största möjliga utsträckning tillvaratagas icke blott i nuvarande knappa försörjningsläge utan även ur allmän beredskapssynpunkt under mera normala förhållanden, synes en lagstiftning syftande till att trygga åtkomsten av skiffertillgången för utvinning av olja vara motiverad. I fråga om sättet för en dylik laglig reglering delar förbundet den i promemorian uttalade uppfattningen, att en koncessionslagstiftning i form av tillägg till 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. är att föredraga framför en sådan ändring av allmänna förfogandelagen, att förvärv av alunskifferfyndigheter för oljeutvinning med stöd av denna lag skulle möjliggöras för längre tidsperiod än som enligt lagens nuvarande lydelse är möjlig.

Beträffande utformningen av en sålunda förordad koncessionslagstiftning får förbundet understryka angelägenheten av att — såsom ett flertal myndigheter och enskilda företag enligt promemorian anfört — denna icke kommer att menligt inverka på den för jordbruksnäringen och landets livsmedelsförsörjning betydelsefulla kalkindustri, som byggts upp på grundval av kalkstensförekomster i anslutning till oljeförande alunskiffrar. Med hänsyn till att tillgången på dylika skifferarter synes vara betydande torde en begränsning av koncessionsmedgivanden för oljeutvinning till områden, som icke äro av ekonomisk betydelse för kalkproduktionen, vara genomförbar.

Därest konkurrens mellan dessa båda produktionsintressen likväl skulle uppstå synes böra tagas i övervägande icke blott det aktuella behovet utan jämväl de framtida konsekvenser ett hämmande av kalkproduktionen skulle innebära för jordbrukets produktionskraft.

Det utkast till lagändringar, som fogats till promemorian, synes på ett tillfredsställande sätt ha beaktat dessa synpunkter.

Beträffande de erinringar som framställt mot de särskilda bestämmelserna må här endast nämnas, att reglerna om ersättning för mark, skada och intrång samt om avgift till jordägaren föranlett invändningar i flera yttranden, i vilka uttalats att jordägaren blivit alltför gynnsamt ställd.

Departement-
chefen.

I den remitterade promemorian förordas, att frågan om tillgodogörande av skifferolja regleras genom ett tillägg till 1886 års lag om stenkolsfyndigheter m. m. Denna lag bygger på koncessionsprincipen. För rätt att eftersöka och bearbeta alunskifferfyndighet för utvinnande av olja skall sålunda enligt förslaget fordras koncession av Kungl. Maj:t. Då denna naturtillgång uppenbarligen är av största betydelse för landets bränsleförsörjning, synes det välmotiverat, att Kungl. Maj:t på så sätt får befogenhet att bestämma vem som må göra den till föremål för bearbetning. Det är också att märka, att förslaget ger Kungl. Maj:t möjlighet att med tanke på fram-

tida behov begränsa produktionen. Å andra sidan har Kungl. Maj:t jämväl erhållit fria händer att såsom villkor för koncessionen stadga den minimiproduktion som Kungl. Maj:t finner lämplig.

I förslaget ha i vissa hänseenden uppställts olika regler allteftersom alunskifferfyndigheten är avsedd att tillgodogöras med eller utan brytning. Då den i promemorian omnämnda metoden för alunskifferns tillgodogörande utan brytning icke ännu tillämpats i affärsmässig drift, kunde det möjligen synas för tidigt att nu meddela särskilda bestämmelser med tanke därpå. Att nu icke taga någon hänsyn till möjligheten att denna metod kan komma att vinna tillämpning synes emellertid olämpligt. Skulle erfarenheten framdeles visa att de bestämmelser som meddelats med tanke på nämnda metod ej i allo passa för denna, får en jämkning i lagstiftningen övervägas.

Mot de regler om ersättning till jordägaren och andra skadelidande som förslaget upptager ha invändningar rests i flera yttranden. Denna fråga torde höra regleras enligt delvis andra grunder än i promemorian. Jag återkommer härtil i det följande.

De särskilda bestämmelserna.

Utkastet till lag om ändring i 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m.

3 och 4 §§.

Beträffande förfarandet vid ansökan om koncession gäller nu enligt 3 § i 1886 års lag, att ansökningen skall kungöras tre gånger i allmänna tidningarna, uppläsas i kyrkan samt anslås i sockenstugan eller på annat lämpligt ställe i socknen ävensom, där så kan ske, införas i tidning inom orten.

I promemorian föreslås, att då kungörelse i kyrka vore en form som numera vore stadd på avskrivning, stadgandet därom borde utgå. Beträffande kungörande i tidning syntes vara tillfyllest att låta införa kungörelse om ansökningen en gång i allmänna tidningarna och i ortstidning. Kungörelsen borde vidare liksom nu anslås på lämplig plats i orten. Härjämte föreslås, att meddelande om ansökningen skall delgivas ettvar industriellt företag som kan beröras därav.

I fråga om 4 § föreslås en redaktionell följdändring.

Länsstyrelsen i Örebro län har uttalat, att stadgandet i 3 § om kungörelses delgivning med industriella företag vore för obestämt avfattat. Avsikten kunde icke vara att delgivning skulle ske t. ex. med alla industrier som kunde komma att beröras genom blivande konkurrens utan allenast med sådana industrier i orten som i sin verksamhet bleve direkt berörda genom den skifferbrytning ansökningen avsåge.

Bränstekommissionen har påpekat, att om bestämmelsen angående kungörande i kyrka borttoges ur 3 §, borde jämväl stadgandet i 30 § om kungörandet i kyrkan av beslut om vilostånd ändras.

Departement-
chefe.

Den föreslagna bestämmelsen om kungörelsens delgivning med industriella företag synes svårligen kunna bliva föremål för missförstånd. Endast sådana företag som ha anknytning till orten och mera direkt beröras av ansökningen åsyftas, främst kalkindustrien. Då rätten att tillgodogöra sig alunskifferfyndighet för utvinnande av skifferolja skall vara beroende på koncession, lärer det icke kunna bliva fråga om konkurrens med redan befintligt företag i orten som har till uppgift att utvinna olja.

Med anledning av vad bränslekommissionen påpekat torde stadgandet i 30 §, att beslut om vilostånd skall kungöras i kyrkan, böra utbytas mot en föreskrift om anslag på lämpligt ställe i orten. Sådant anslag torde böra ombesörjas av bergmästaren.

8 och 13 §§.

Efter hemställan av kommerskollegium föreslås i promemorian, att i 8 § skall upptagas förbud mot överlåtelse av koncession utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Den nya bestämmelsen skall emellertid enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna ej tillämpas på koncession som inom lagens nuvarande tillämpningsområde meddelats före lagändringens ikraftträdande.

Enligt 13 § 1 mom. i gällande lag må område för arbete i dagen icke utan tillstånd av ägare och nyttjanderättshavare anvisas på mindre avstånd än 200 meter från boningshus eller annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård. Avståndet är i motsvarande bestämmelse i 5 § gruvlagen bestämt till 100 meter. Sistnämnda avstånd föreslås nu även för stenkolslagens del.

Beträffande sistnämnda lagrum har *svenska skifferoljeaktiebolaget* anmärkt, att även efter den föreslagna ändringen relativt stora områden kunde undandragas brytning i dagen. Tänkbart vore att stadga förbud mot uppförande av ny byggnad inom området för koncessionen. Detta kunde emellertid måhända anses medföra alltför stort ingrepp i äganderätten. Det kunde emellertid ifrågasättas att införa ett stadgande, att nya gårdar eller i varje fall tomtplatser eller trädgårdar icke finge efter koncessionens beviljande anläggas inom koncessionsområdet utan vederbörligt tillstånd.

Å andra sidan har *riksförbundet landsbygdens folk* uttalat, att den föreslagna ändringen av det i 13 § föreskrivna avståndet från 200 till 100 meter icke vore motiverad. Förbundet anför härom:

Gruvlagen kommer i relativt ringa utsträckning i praktisk tillämpning i de egentliga jordbruksbygderna, och därför har denna intrångsbestämmelse hittills ej betytt så mycket. Det blir ett annat förhållande med oljeutvinningen, som i stor utsträckning tydligen kommer att ske i våra bättre jordbruksbygder. Det moderna jordbruket med dess långt drivna rationalisering ställer bl. a. krav på att gården skall ha en tillfredsställande ägofigur. Denna kan väsentligt förstöras, om ett mera omfattande intrång med därav följande krav på utfartsvägar kan ske omedelbart utanför ett avstånd av 100 meter från gårdens bebyggelse. Det ursprungliga avståndet 200 meter är därför väsentligt mera lämpligt. Skall gränsen 100 meter bibehållas, bör i så fall föreskrift förefinnas om att försämrade ägofigurer eller övrig skadegörelse be-

roende på intrångets närhet till gård skall vinna särskilt beaktande vid fastställandet av ersättningen.

Vad i promemorian föreslagits beträffande 8 och 13 §§ synes lämpligt. Med anledning av skifferbolagets uttalande må erinras om att, enligt 13 § 3 mom., vad i paragrafen är sagt om hinder mot anvisande av område i dagen icke gäller, därest hindret tillkommit efter det koncessionen meddelades.

Av 14 och 18 §§ följer, att jämväl intrång, som består däri att brukandet av ägor försvåras, skall ersättas av koncessionsinnehavaren.

Departement-
chefen.

14 och 18 §§.

I fråga om ersättning till jordägaren i fall, då inlösen enligt lagen äger rum, gäller nu enligt 14 § 1 mom., att lösen skall utgivas med jordens fulla värde och hälften därutöver. Beträffande ersättning för undersökningsarbete å mark, som ej löses, stadgas i 14 § 2 mom. att koncessionsinnehavaren skall förskottsvis för varje år giva ersättning, motsvarande dubbla beloppet av jordens avkastning utan avdrag för brukningskostnaden, och gottgörelse för all framtida skada. Härjämte gives i 18 § en allmän skadestandsregel, enligt vilken skada och intrång som tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som verkställes på grund av koncession, skall ersättas av den som innehar koncessionen. I motsats till 37 § gruvlagen stadgar sistnämnda paragraf icke någon förhöjning av sådan ersättning.

I promemorian uttalas, att den i sistnämnda hänseende angivna olikheten mot gruvlagen icke förefölle grundad. Då skadestandsregeln i 18 § komme att erhålla ökad betydelse genom att alunskifferfyndigheter lades under lagen, syntes det påkallat att nu ändra detta stadgande till överensstämmelse med gruvlagen. Med denna ändring vunnes större jämnhet i flera avseenden. I främsta rummet ernåddes, att, när inlösen enligt de nya bestämmelserna överhuvud ej behövde äga rum, skada som eljest skulle ha inkluderats i jordlösen ändock komme att ersättas med 50 procents förhöjning. Enligt övergångsbestämmelserna skulle dock sådan förhöjning å ersättning enligt 18 § ej utgå, om koncessionen beviljats före den nya bestämmelsens ikraftträdande. Detta undantag avsåge givetvis endast koncession som beviljats inom lagens nuvarande tillämpningsområde.

I detta sammanhang beröres i promemorian frågan, hur m a r k v ä r d e t samt skada och intrång skall beräknas. Alunskifferfyndighetens värde skulle enligt vad i promemorian framhålles icke inräknas i jordvärdet, i den mån fyndigheten ej kunde utnyttjas utan koncession. I övrigt skulle däremot fyndigheten tagas med vid värdeberäkningen. Så t. ex. skulle den värdestegring, som sådan fyndighet kunde ha medfört, när den förekomme i samband med kalk och lämpligen kunde giva bränsle för kalkbränningen, tagas i beräkning. För att använda alunskiffer för kalkbränning skulle ju alltså icke fordras koncession.

Härefter påpekas i promemorian, att om oljan utan brytning tillgodogjordes ur en skifferfyndighet, och därstädes befintlig kalk till följd därav ej kunde

brytas med ekonomisk fördel eller eljest minskade i värde, gottgörelse för förlusten skulle utgå enligt 18 §. Motsvarande gällde, om värdeminskning drabbade mark som icke direkt berördes av arbetet.

I promemorian har även uppmärksammats frågan, i vad mån *inteckningshavares* och med dem jämställda intressenter vore skyddade. Enligt 14 § 1 mom. i gällande lag skall lösesumma — om överenskommelse ej kan träffas — bestämmas av särskild nämnd i den ordning som stadgas i gällande författning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov. I fråga om lösesummans utbetalande och villkoren därför skola samma författnings bestämmelser lända till efterrättelse.

Enligt vad i promemorian uttalas kunde undantaget för det fall att överenskommelse träffas befaras innebära risk ur *inteckningshavarnas* synpunkt. Det syntes nämligen icke vara erforderligt, att *inteckningshavarna* medverkade till sådan överenskommelse. I allt fall framginge ej ett sådant krav tydligt. Detta undantag syntes därför böra upphävas och expropriationslagen städse tillämpas. Mot den nuvarande lydelsen av 14 § kunde för övrigt anmärkas, att den icke gäve klarhet, hur det skulle förfaras om lösen av viss mark medförde intrång vid nyttjandet av annan mark. Att expropriationslagens bestämmelser borde gälla i detta hänseende, förefölle tydligt. På grund av det anförda hade hänvisningen till expropriationslagen fått ny avfattning. Någon särskild bestämmelse om att koncessionsinnehavaren skulle gälda kostnaden för expropriationsförfarandet syntes med hänsyn till 67 § expropriationslagen icke erfordras. Beträffande *inteckningshavares* rätt, då ersättning skulle utgå enligt 18 §, vore det påtagligt, att även sådan ersättning kunde uppgå till avsevärt belopp. Det syntes lämpligt att stadga, att om ersättningen avsåge för framtiden bestående skada eller intrång, den i regel skulle nedsättas hos länsstyrelsen samt att den skulle fördelas och utbetalas enligt vad som stadgades om expropriationsersättning. Vore beloppet väsentligen utan betydelse för annan rättsinnehavare i avseende å fastigheten än den som uppträdde såsom sakägare, borde det få — av den skadeståndsskyldige eller länsstyrelsen — utbetalas direkt till sakägaren.

Ersättningsreglerna i 14 och 18 §§ ha behandlats i flera yttranden, därvid å ena sidan uttalats bland annat att jordägaren och andra ersättningstagare blivit alltför gynnsamt ställda samt å andra sidan framställts yrkande om att ytterligare ersättning skulle utgå till jordägaren.

Svenska skifferoljeaktiebolaget har i detta hänseende anført följande:

De områden, som vid stenkolsbrytning enligt koncessionslagen behöva inlösas, äro relativt små och torde för det mesta innefatta erforderlig mark för gruvschakt och därav betingade anläggningar. För den skull torde inlösen av den mark, som koncessionsinnehavaren måste beräknas använda mycket länge, eller så länge koncessionen varar, i och för sig vara berättigad. I de fall, då brytning av skiffer sker underjordiskt, blir förhållandet analogt med underjordisk stenkolsbrytning. Men då brytningen sker i dagen och alltså går fram över relativt stora områden, betyder detta, att en ovillkorlig lösningsplikt av dessa områden skulle giva jordägaren enligt förslaget full ersättning för hans jordvärde med 50 % tillägg, varefter jordägaren inom rela-

tivt få år, högst 10, skulle återfå det sålunda av koncessionsinnehavaren inlösta området till fritt förfogande. Med anledning härav torde det kunna ifrågasättas, om vid brytning i dagen koncessionsinnehavaren skall åläggas inlösa hela området. Om så sker, torde på nu anförda skäl under inga förhållanden något tillägg på 50 % vara berättigat. Därjämte bör, när jordägaren så relativt kort tid är berövad nyttjanderätten till sitt område, vid lösenbeloppets bestämmande tagas hänsyn till det värde, området kan hava vid återlämnandet till jordägaren. Enär ju icke detta kan fastställas, när området tages i bruk för koncessionsinnehavarens räkning, kan i sådant fall viss del av löseskillingen tänkas innehållen i avvaktan på avgörandet efter syn med värdering vid markens återlämnande. Vid återfyllning genom avfallsprodukter och avbaningsjord torde marken i varje fall erhålla visst värde.

Alternativt kan man tänka sig, att lösningsplikt stadgas allenast för sådana områden, som under en längre följd av år, förslagsvis 10, undandragas jordägarens fria disposition. För sådana områden, som koncessionsinnehavaren behövde disponera kortare tid än 10 år, skulle ersättningen till jordägaren i så fall regleras enligt lagutkastets 18 §, som talar om skada och intrång, dock utan 50 % tillägg.

Den gottgörelse, som till jordägaren skulle komma att utgå, torde vara så rikligt tilltagen, att den lämnar mer än skälig ersättning. Dels skulle ju nämligen jordägaren vid inlösen av marken få ersättning för densamma plus en halv gång dess värde ur jordägaresynpunkt (varvid bör anmärkas, att erfarenheten visar, att en expropriationsnämnds värdering i de allra flesta fall resulterar i ett relativt högt markvärde), dels vara berättigad till ersättning för skada och intrång, vilken ersättning likaledes skulle utgå med 50 % över full gottgörelse, och dels slutligen erhålla en särskild avgift, royalt, å högst 1,000 kr per har. I många fall torde den totala gottgörelsen till jordägaren komma att stiga till 3- eller 4-dubbla värdet ur jordägaresynpunkt resp. taxeringsvärdet eller ännu mera. Vid brytning av stenkol utgår icke royalt på inlöst mark. En förhöjning av markvärdet där med 50 % må sålunda i viss mån vara berättigad. Men enligt lagförslaget utgår royalt vid skifferbrytning även å inlöst område, vilket är en betydelsefull olikhet mot stenkolslagen.

Bolaget hemställer, att någon förhöjning med 50 % av de i 14 och 18 §§ upptagna värden icke skall utgå och i varje fall icke, då området inom en tidrymd av förslagsvis 10 år återlämnas till jordägarens förfogande.

Det torde böra förutsättas, att då område lösts, och ersättning utgått enligt 14 §, detta därefter utesluter ersättning enligt 18 § för samma område.

I fråga om värdet på skiffern torde detta principiellt helt böra anses gottgjort genom royaltyn och icke få inräknas i markvärdet. I annat fall torde här uppkomma en dubbelbetalning till jordägaren.

I justitiedepartementets P. M. angives emellertid såsom undantag från denna regel, att den värdestegring, som skifferfyndighet kan ha medfört, när den förekommer i samband med kalk och lämpligen kan giva bränsle för kalkbränningen, skall tagas i beräkning. Eftersom med mycket obetydliga undantag all oljeförande skiffer förekommer i samband med kalk, kan jordägaren komma att framställa den invändning, att han tänkt sig möjligheten att använda sin skiffer för kalkbränning, och att koncessionsinnehavaren då skulle nödgas betala ett härigenom ökat pris på jordvärdet i inlösen resp. ersättning för skada och intrång. Emellertid är det ett faktum, att kalkbränning för Sveriges behov endast ifrågakommer i viss begränsad utsträckning, och undantaget från ovanberörda huvudregel torde därför uttryckligen böra begränsas till att gälla endast där jordägaren verkligen använt skiffern till kalkbränning, och den härav eventuellt föranledda värde-

stegringen alltså verkligen inträtt. Å ena sidan bör ju nämligen en jordägare, som verkligen bedrivit kalkbränning, få ersättning för den förlust i sådant avseende, som koncessionsinnehavaren kan tillfoga honom, men å andra sidan bör icke blotta påståendet om möjligheten att bedriva sådan kalkbränning räcka för ett förhöjande av fastighetens värde. Icke heller bör påbörjande av kalkbränning (som erfordrar relativt liten apparat) då den skett omedelbart innan koncessionen sökes eller eljest i samband därmed föranleda någon höjning av markvärdet.

Vad här ovan anförts rörande kalkbränning bör i tillämpliga delar gälla annan användning för skiffern, som jordägaren kan vilja påstå ersättning för, och som icke innefattas i koncessionen.

Industrikommissionen har framhållit, att enligt dess mening skiffervärdet borde anses gottgjort genom att 50 procents förhöjning av jordvärdet skall utgå enligt förslaget. Kommissionen uttalar:

Enligt 32 § i 1886 års lag skall, då koncessionen upphört att gälla, den mark, som koncessionsinnehavaren inlöst, utan ersättning hemfalla till markägaren. Den inlösta marken blir således aldrig koncessionsinnehavarens egendom och i enlighet härmed stadgas i 14 § 5 mom., att lagfart icke får meddelas för koncessionsinnehavaren. Ehuru således den rätt till marken, som koncessionsinnehavaren erhåller, blir svagare än vid äganderättsförvärv enligt lagen om expropriation, skall ersättning för marken enligt 14 § 1 mom. utgå icke blott såsom enligt expropriationslagen med fulla värdet utan med hälften därutöver. Redan detta innebär ett mycket kraftigt tillgodoseende av markägarens intresse. I promemorian framhålls emellertid därutöver, att den värdestegring å marken, som en skifferfyndighet kan hava medfört, när den förekommer i samband med kalk och lämpligen kan giva bränsle för kalkbränningen, skall tagas i beräkning vid markens värdering. Enär skiffer så gott som alltid förekommer tillsammans med kalk, innebär detta uttalande, att det normala skulle bliva, att skifferfyndighetens värde inräknas i markvärdet. Även om det otvivelaktigt i och för sig måste anses riktigt att så sker och att hänsyn alltså skall tagas till varje slags värde, som marken har, vore det enligt kommissionens mening önskvärt, att detta hänsynstagande finge anses hava skett redan genom nyssnämnda generella och för markägaren fördelaktiga 50-procentiga höjning av markvärdet. Ett ytterligare inräknande av skifferfyndighetens värde skulle icke vara berättigat och med säkerhet föranleda, att priserna på ifrågavarande områden även vid frivilliga överlåtelse komme att stiga till oskäligen belopp i rak motsättning till det syfte, som ifrågavarande lagstiftning avser att tjäna. Kommissionen får därför föreslå, att i lagtexten eller annorledes uttryckligen klargöres att fyndighetens värde icke på annat sätt än genom den 50-procentiga förhöjningen skall inräknas i markvärdet.

Kommissionen har även ansett, att royalty ej borde utgå för skifferfyndighet.

Bergmästaren i södra distriktet har vänt sig mot regeln om förhöjning av ersättning som avses i 18 §. Han anför härom:

Den föreslagna ändringen av 18 § i stenkolslagen finner jag vara olämplig och obehövlig. I övergångsbestämmelsen är visserligen stadgat, att ändringen ej skall gälla för koncession, som meddelats före lagens ikraftträdande, men detta bör kraftigare understrykas. En efter ändringens ikraftträdande meddelad koncession skulle komma i sämre läge än en äldre, då det gäller ersättning för skada och intrång.

Vid inträffande skada på mark så att skörden på grund av sättningar och genom dessa förorsakad skada på dränering blir sämre, plägar alltid ersättning som för fullgod skörd erläggas till jordägaren så länge skadan kvarstår. Då sättningen upphört, utföres behövligen dränering av gruvägaren. Man har svårt att tänka sig, varför jordägaren skulle vara berättigad till hälften härutöver.

Vid inträffad skada på hus plägar gruvägaren utföra genomgripande reparationer, så snart sättning som orsakat skadan upphört. Även i detta fall kan man svårligen tänka sig reparation med 150 %/o. På grund av fyndighetens natur inträffar det mycket oftare skador på mark och hus vid kolgruve drift än vid malmgruvor.

Kommerskollegium har med anledning härav uttalat, att kollegiet i de av bergmästaren angivna exemplen från tillämpningen vid stenkolskoncessioner, där koncessionsinnehavaren botade skadan, ansåge att förhöjning av ersättningen utgjorde en icke motiverad tunga för verksamheten.

Å andra sidan har *Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* uttalat, att enligt utskottets mening ersättning vid inlösen borde utgå med belopp motsvarande jordens dubbla värde. *Länsstyrelsen i Örebro län* har ansett sig böra framhålla, att ersättningsregeln i 18 § givetvis måste anses innefatta jämväl gottgörelse för skada eller obehag som uppkomme genom giftiga eller illaluktande gaser som avleddes till luften vid oljeutvinningen.

Mellersta Sveriges kalkbruks centralförening har ansett, att i lagtexten borde angivas att med värde å viss egendom avsåges försäljningsvärdet.

Bränslekommissionen och *järnkantoret* ha ansett behövt, att förhållandet mellan 14 och 18 §§ i lagutkastet förtydligades. Bränslekommissionen anför härom:

Enligt 14 § i dess nuvarande lydelse skall — med visst undantag — område, som för arbete i dagen anvisas, lösas med belopp motsvarande jordens fulla värde och hälften därutöver. Lösesumman skall bestämmas av särskild nämnd i den ordning expropriationslagen stadgar. Även i vissa andra avseenden skola expropriationslagens bestämmelser lända till efterrättelse.

Jämlikt 18 § i dess nuvarande lydelse skall skada och intrång, som tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som på grund av koncession verkställes, ersättas av koncessionsinnehavaren.

Beträffande gränsdragningen mellan ersättningar enligt dessa båda paragrafer ger 19 § ytterligare ledning genom bestämmelsen att tvist om ersättning enligt koncessionslagen skall, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, prövas av skiljemän eller eventuellt av domstol. Avsikten är tydligen, att ersättning för själva jorden skall bestämmas enligt 14 § av expropriationsnämnd samt att ersättning för skada och intrång skall bestämmas enligt 18 § av skiljemän (eventuellt domstol).

Utredningsmannen föreslår nu den ändrade lydelsen av 14 §, att område, som anvisas för arbete i dagen, skall — med samma undantag som för närvarande — lösas; och skall därvid vad i expropriationslagen stadgas äga motsvarande tillämpning, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp, som skall utgå jämlikt nämnda lag. 18 § föreslås på det sätt ändrad, att jämväl ersättning för skada och intrång, som tillskyndas genom arbete, skall ersättas med belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver.

Till en början kan tvekan uppkomma, i vilken utsträckning expropriationslagens regler skola tillämpas med hänsyn till den allmänna hänvisning i 14 § till nämnda lag, som utredningsmannen föreslagit. Utredningsmannen motiverar ändringen dels med behovet av det skydd för inteckningshavare, som expropriationslagen ger, och dels med att nuvarande lydelse av 14 § icke ger klarhet, huru skall förfaras om lösen av viss mark medför intrång vid nyttjandet av annan mark. Det är ej fullt otvetydigt, om avsikten är att samtliga expropriationslagens bestämmelser — utom beträffande ansökan om expropriationstillstånd — skola bli tillämpliga och om sålunda det fullständiga expropriationsförfarandet (med stämning till domstol etc.) och samtliga bestämmelser om expropriationsersättning skola gälla i fråga om inlösen enligt 14 §. Om avsikten är den nu antydda, kan ersättning för skada och intrång komma att bestämmas såväl av expropriationsnämnden enligt 14 § som av skiljemän eller domstol enligt 18 §. Har expropriationsnämnden bestämt viss ersättning i sådant hänseende, kunna skiljemän eller domstol sannolikt vid senare prövning ej med ledning av expropriationsnämndens protokoll bedöma om just den skada, varom då är fråga, redan blivit ersatt. Det synes därför angeläget att en klar gräns drages upp mellan 14 och 18 §§, antingen detta skall ske genom en begränsning av expropriationsnämndens befogenheter eller annorledes.

Departements-
chefen.

Enligt förslaget till ändring av 14 § skall vad i expropriationslagen är stadgat äga motsvarande tillämpning vid inlösen av mark enligt stenkolslagen, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i expropriationslagen stadgade grunder. I fråga om förfarandet vid ersättnings bestämmande innebär detta, att ärendet skall anhängiggöras genom stämning till allmän domstol och i alla hänseenden handläggas enligt vad som stadgas om expropriation. Beträffande det inbördes förhållandet mellan 14 och 18 §§ i förslaget är uppenbart, att skada eller intrång som på grund av stadgandet i förstnämnda paragraf blivit ersatt i samband med inlösen icke skall ånyo ersättas på grund av bestämmelsen i 18 §. För att utmärka detta torde — i överensstämmelse med en motsvarande bestämmelse i 39 § gruvlagen — böra i 18 § angivas, att där avses allenast skada och intrång som ej förutsetts vid inlösen enligt 14 § 1 mom.

Enligt vad i promemorian föreslås skall 50 procents förhöjning utgå jämväl vid inlösen av mark för bearbetande av alunskifferfyndighet samt för skada och intrång vid arbetet. Skifferbolaget har framställt erinran häremot och därvid åberopat bland annat, att marken i regel komme att återställas till jordägaren inom tio år. I andra yttranden har gjorts gällande, att om jordägaren utöver ersättning enligt 14 och 18 §§ skulle bekommen royalty enligt vad som föreslås under 60 §, den sammanlagda gottgörelsen bleve oskäligt hög. Kommerskollegium har i annat sammanhang framhållit, att framställning av olja ur alunskiffer, såvitt nu är känt, icke kan betraktas som en under normala förhållanden lönande hantering.

Frågan, hur stor gottgörelse jordägaren skäligen bör erhålla, kan helt naturligt vara föremål för delade meningar. Reglerna kunna också tänkas utformade enligt flera skilda alternativ. Vilken metod som än väljes för ersätt-

ningens bestämmande torde slutresultatet böra vara, att jordägaren erhåller dels full ersättning för den mark han avstår samt för skada och intrång dels ock därutöver skäligen gottgörelse för själva fyndigheten.

För att nå fram till detta resultat kan man tänkas enbart stadga, att vid inlösen av mark och bestämmande av ersättning för skada och intrång skall utgå en avsevärd förhöjning av den ersättning som motsvarar markvärdet samt skadan och intrånget. Man kan också tänka sig att, vid sidan av ersättning i nämnda hänseenden enligt vanliga grunder, föreskriva utgivandet av viss royalty. Slutligen kan man välja en kombination av dessa båda alternativ. I promemorian har valts sistnämnda väg som ansluter sig till vad som eljest gäller enligt stenkolslagen och vad som stadgas i gruvlagen.

Vid närmare överbägande av denna fråga torde emellertid framgå, att det lämpligaste är att lösa spörsmålet på det sättet att vid sidan av ersättning enligt vanliga grunder stadgas en avgäld som bestämmes på sådant sätt att den ensam innefattar den särskilda gottgörelse som bör utgå till jordägaren. Någon förhöjning av den ersättning som bestämmes enligt 14 § 1 mom. eller 18 § skulle vid sådant förhållande icke stadgas. Att föreskriva både förhöjning och avgäld synes kunna bliva oskäligt betungande för koncessionsinnehavaren. Det bör nämligen framhållas att, när det gäller bearbetande av alunskifferfyndigheter, kan bliva fråga om att lösa stora områden för arbete i dagen, under det att i fråga om stenkolsgruvor och sådant gruvarbete som avses i gruvlagen endast ett mindre område behöver lösas. I dessa senare fall blir det alltså redan på grund av sättet för arbetets bedrivande icke fråga om att till jordägaren utgiva dels förhöjd ersättning för ett jämförelsevis stort område dels ock avgäld för utnyttjande av samma område. Härtill kommer att i förslaget — enligt min mening på goda grunder — stadgats att avgäld i fråga om alunskifferfyndighet skall utgå jämväl för brytning som belöper på område som blivit inlöst av koncessionsinnehavaren. Detta innebär en avvikelse till jordägarens förmån från vad som eljest gäller enligt stenkolslagen. Härjämte bör beaktas det av industrikommissionen särskilt påpekade uttalandet i promemorian, att den värdestegring å marken, som en skifferfyndighet kan ha medfört när den lämpligen kan giva bränsle för kalkbränning, skall tagas i beräkning vid markens värdering. Kommissionen har föreslagit, att i lagtexten eller annorledes måtte klargöras, att fyndighetens värde icke på annat sätt än genom den föreslagna förhöjningen finge inräknas i markvärdet, och skifferbolaget har uttalat, att skiffervärdet borde principiellt anses helt gottgjort genom avgälden och icke finge inräknas i markvärdet, enär i annat fall dubbelbetalning till jordägaren komme att äga rum. För egen del ansluter jag mig till uttalandet i promemorian. Det synes nämligen vara utslutet att i detta hänseende stadga någon annan värderingsgrund än som följer av allmänna regler om ersättning vid expropriation.

Vad nu sagts har avsett mark, inom vilken brytning skall äga rum eller där olja eljest utvinnes. I fråga om mark som toges i anspråk på annat sätt,

t. ex. för en fabriksbyggnad, kommer någon avgäld icke att utgå. För inlösen enligt 14 § 1 mom. av sådan mark bör regeln om förhöjning med 50 procent bibehållas.

Då jag funnit mig böra föreslå, att i fråga om alunskifferfyndighet förhöjning av ersättning i övrigt ej skall utgå, vill jag även erinra om den omständigheten, att marken i regel kan antagas komma att efter ej alltför lång tid återställas till jordägaren.

Om förhöjning enligt vad nu sagts ej skall utgå å ersättning som enligt 18 § bestämmes i fråga om alunskifferfyndighet, torde det ej föreligga tillräcklig anledning att i fråga om andra fyndigheter stadga förhöjning av ersättning som där avses. Av en återgång till gällande lags ståndpunkt i detta hänseende skulle visserligen följa en viss inadvertens i förhållande till 14 § 1 mom. Denna får dock anses vara av ringa betydelse.

Bestämmelse, att förhöjning ej skall utgå vid inlösen av mark för bearbetande av alunskifferfyndighet, torde böra upptagas under 57 §.

I övrigt finner jag vad som i promemorian föreslagits beträffande 14 och 18 §§ böra genomföras. Någon särskild bestämmelse, att med markvärde skall förstås försäljningsvärdet torde icke böra upptagas.

56 och 57 §§.

Under 56 §, som inleder de bestämmelser i förslaget vilka handla enbart om alunskifferfyndigheter, har upptagits huvudbestämmelsen om att för rättighet att eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet i syfte att utvinna olja skall krävas *koncession*. Koncessionskravet gäller, som av den föreslagna lydelsen framgår, endast för utvinnande av olja. Annat tillgodogörande av skifferfyndighet är alltså i princip fritt.

I promemorian uttalas, att koncession å ett visst område icke bör meddelas, om den skulle medföra att annan nyttig industri skulle förkvävas. Den utredning som skulle föregå koncessionsbeslutet avsåge bland annat att förhindra obefogat intrång i annans näring, varefter det ankomme på Kungl. Maj:t att i koncessionsärendet göra denna avvägning. Därvid borde bland annat tillses, att befintlig industri hade råmaterial för framtiden. En uttrycklig bestämmelse om hänsynstagande till befintliga industriföretag t. ex. anläggningar för kalkbränning syntes emellertid vara lämplig. I detta hänseende föreslås en bestämmelse, enligt vilken vid koncession böra fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet.

I 57 § i utkastet har härefter skett hänvisning till de stadganden i 1886 års lag, vilka handla om koncessionsförfarandet, inlösen, skada och intrång, avgift till jordägaren, återställande av inlöst mark till jordägaren och ordningsstadganden m. m. Därvid erinras emellertid, att vissa avvikelser föranledas av de stadganden som i lagutkastet upptagits under 58—62 §§.

Med anledning av det föreslagna stadgandet i 56 §, att vid koncession böra fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt före-

tag åsamkas olägenhet, har *bergmästaren i västra distriktet* uttalat, att bevisligen tillämnat nytt företag borde inrymmas i bestämmelsen. Denna borde vidare ej få tagas till intäkt för befrielse från ersättning för skada och intrång.

Yxhults stenhuggeriaktiebolag och de tre företag som förenat sig med bolaget ha beträffande tolkningen av nämnda stadgande för sin del anfört följande:

Det heter i lagrummet att vid koncession erforderliga föreskrifter skola meddelas till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet. Denna bestämmelses verkan är helt beroende på den tolkning, som bestämmelsen kan få i framtiden. Därest man med uttrycket 'åsamkas olägenhet' avser allenast olägenheter vid det tillfälle då koncessionen ges eller olägenheter i form av inkräktande på redan befintliga anläggningar, tillgodoses icke behovet av skydd för andra industriella företag. Om koncession ges på ett område, vars gränser gå omedelbart intill ett annat industriellt företags gränser, kan det koncessionssökande oljebolaget möjligen, såsom förslaget är skrivet, hävda, att någon olägenhet icke åsamkas det andra företaget. Det ligger emellertid i sakens natur, att kalk- och skifferbrytning vid ett industriellt företag av detta slag så småningom måste utvidga sig över allt större områden. Hänsyn bör därför tagas även till att ett industriellt företag icke skall möta hinder i sin framtida utveckling. Det är ju möjligt, att detta kan inläggas i uttrycket åsamkas olägenhet. Men till undvikande av oklarhet på denna punkt bör enligt vårt förmenande i lagtexten angivas, att olägenheten icke endast avser de bestående förhållandena utan även de framtida förhållandena. Ett tillägg bör därför ske efter orden åsamkas olägenhet så att andra stycket av 56 § slutar med orden åsamkas olägenhet eller hindras i sin utveckling.

Ett uttalande i samma riktning har gjorts av *Sveriges industriförbund*.

Å andra sidan har *svenska skifferoljeaktiebolaget* uttalat, att stadgandet i fråga syntes giva befintliga företag ett alltför långtgående skydd. Bolaget anför:

Sådant stadgandet är avfattat, synes befintligt industriellt företag vara berättigat till ovillkorligt skydd. Emellertid har i promemorian såsom motiv för stadgandet angivits, att koncession å ett visst område uppenbarligen icke bör meddelas, om den skulle medföra att annan nyttig industri skulle förkvävas. Den utredning, som skall föregå koncessionsbeslutet, avser bl. a. att förhindra obefogat intrång i annans näring, varefter det ankommer på Kungl. Maj:t att i koncessionsärendet göra denna avvägning. Möjligen kan denna bedömningsrätt anses ligga i adjektivet 'erforderliga föreskrifter'. Men bolaget anser likväl önskvärt, att i lagtexten mera uttryckligt anges, att Konungen äger rätt att avväga de olika intressen, som kunna förefinnas mellan befintliga industrier och koncessionssökandens industri, exempelvis genom insättande av orden 'åsamkas större olägenhet än skäligen eller nödigt finnes'.

Sveriges geologiska undersökning har framhållit betydelsen av att landskapsbildningen ej förstöres. Ämbetsverket anför:

Beträffande de villkor, som kunna bära förbindas med beviljandet av koncession för oljeutvinning ur alunskiffer, önskar undersökningen särskilt betona följande. Koncessioner av denna art komma företrädesvis att falla

inom de bördigaste delarna av respektive landskap, där bebyggelsen är jämförelsevis tät. En ökad byggnadsverksamhet kan förväntas såsom följd av alunskifferindustriens utveckling. Under det att stenkolsbrytning huvudsakligen försiggår under jord, och sålunda väl kan framkalla markskador men ej mera direkt berör förhållandena på jordytan annat än inom begränsade områden, framgår alunskifferbrytning normalt genom dagbrott och medför därför ett starkare ingrepp i landskapet. Det är sålunda önskvärt, att en koncession icke får omfatta större område, än vad som kräves för en rationell drift. Sökande synes därför böra åläggas att genom tillräckliga utredningsarbeten i förväg instänga fyndigheten inom snävtast möjliga gränser. Det är vidare av den största vikt, att de betydande ingrepp i landskapet, som ofrånkomligen uppstå genom industrien, i möjlig mån regleras och gottgöras, helst i samband med en allmän regionplanering inom de aktuella alunskifferindustriområdena.

Departement-
chefen.

Det i 56 § upptagna stadgandet om meddelande av föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet är icke avsett att utesluta en prövning, huruvida icke det företag, vartill koncession meddelas, bör äga företråde till den naturtillgång som alunskifferfyndigheten utgör. Stadgandets lydelse torde dock böra jämkas något för att det icke skall anses utgöra hinder däremot. Då det vidare icke bör vara uteslutet att meddela föreskrifter till skydd för ett planerat företag, synes ordet 'befintligt' böra utgå. Slutligen torde syftet med stadgandet tydligare framgå, om orden 'åsamkas olägenhet' utbytas mot 'hindras i sin utveckling'.

Att föreskrift till annat företags skydd av Kungl. Maj:t meddelas enligt nu berörda bestämmelse utesluter icke, att företaget kan bli berättigat till ersättning av koncessionsinnehavaren för skada eller intrång.

Från 62 § i förslaget torde till 56 § böra flyttas stadgandet, att Kungl. Maj:t äger bestämma, i vilken omfattning skifferfyndigheten må utnyttjas, samt föreskriva att fyndigheten, för att koncessionen skall äga bestånd, skall utnyttjas i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning. Av skäl som kommer att angivas vid behandling av 62 § torde ändrade dylika bestämmelser böra kunna meddelas efter det koncession lämnats. Slutligen synes Kungl. Maj:t böra äga att meddela föreskrift om markens återställande i lämpligt skick eller till skydd för allmänna eller enskilda intressen i övrigt.

Med anledning av vad jag i det följande kommer att föreslå beträffande 60 och 61 §§ torde i 57 § hänvisning icke böra ske till 22—25 och 41 §§.

58 och 59 §§.

Beträffande koncessionens innebörd erinras i promemorian att med avseende å stenkolsfyndighet gäller, att den som erhållit koncession skall äga uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar lagen innehåller, inom det område koncessionen omfattar eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintliga stenkolsfyndigheter ävensom de eldfasta leror, vilka förekomma i sammanhang med sådana fyndigheter. Även övriga på djupet anträffade mineraliska ämnen inom området för konces-

sionen må brytas, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande. Beträffande dem meddelas emellertid vissa särskilda bestämmelser.

En sådan vidsträckt rätt som först nämnts har icke med avseende å alunskiffer ansetts böra givas den som erhållit koncession för utvinnande av olja. Alunskiffer användes även för andra ändamål. Det syntes icke skäligt att redan genom koncessions meddelande avstänga jordägaren eller den som innehade jordägarens rätt från möjlighet att bryta skiffer för dylikt ändamål. Koncessionen syntes därför i första hand icke böra innebära mera än att koncessionsinnehavaren framför annan vore berättigad att eftersöka och tillgodogöra sig olja ur skiffern.

Å andra sidan vore att märka, att brytning av alunskifferfyndigheter t. ex. i samband med kalkbränning kunde tänkas medföra väsentliga olägenheter för koncessionsinnehavaren. Det vore därför nödvändigt, att denne på något sätt kunde förekomma att fyndigheten t. ex. avskures genom en lokal brytning. Ett sådant skydd syntes kunna givas genom anknytning till bestämmelserna om inlösen av mark. Koncessionsinnehavaren borde emellertid icke först med inlösningen erhålla en mera omfattande rätt än förut. Redan anvisandet enligt 12 § av visst område för arbete i dagen som skulle lösas borde stärka hans ställning. I promemorian föreslås alltså, att koncessionsinnehavaren i fall som nu avsåges, sedan område för arbete i dagen enligt 12 § anvisats honom för inlösen, skulle äga uteslutanderätt att, oavsett ändamålet, bryta alunskiffer inom området. Denna bestämmelse är avsedd att gälla vare sig fyndigheten är avsedd att utnyttjas genom brytning eller ej.

Vad härefter angår frågan om koncessionsinnehavarens rätt till biprodukter föreslås, att han må tillgodogöra sig mineraliska ämnen som förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. I promemorian erinras härefter att, när alunskiffer tillgodogöres genom brytning, ofta jämväl kalksten måste brytas. Kalksten förekomme nämligen dels ovanpå alunskiffern dels ock inlagrad i denna. Den brutna kalken skall, enligt vad i promemorian föreslås, av koncessionsinnehavaren hembjudas jordägaren mot ersättning för brytnings- och uppfodringskostnaderna. Löses den ej av jordägaren inom sextio dagar, skall den tillfalla koncessionsinnehavaren. Härjämte meddelas en särbestämmelse beträffande viss kronojord.

När olja utvinnes på elektrisk väg, erhålles enligt vad förut nämnts såsom biprodukt gas. Denna skall enligt förslaget få användas av koncessionsinnehavaren.

Bestämmelser i nu nämnda hänseenden ha upptagits under 58 §. I denna paragraf ha även upptagits vissa föreskrifter för det fall, att mineralfyndighet är inmutad inom koncessionsområdet, och om ordnande av olika slags arbeten inom området.

I 59 § meddelas vissa särskilda bestämmelser för det fall att fyndigheten icke är avsedd att bearbetas genom brytning. I sådan händelse skall kon-

cessionsinnehavaren icke vara pliktig att lösa område för arbete i dagen, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. Skall enligt vad nu sagts inlösen ej äga rum, har bergmästaren i orten att efter kallelse å jordägaren anvisa område för arbetet i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Området skall inläggas å koncessionskartan, varav kopia skall tillställas jordägaren i vad honom rör. Kostnaden för förrättningen skall gäldas av koncessionsinnehavaren som också har att hålla erforderligt stängsel kring området. Tages anvisat område ej i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, skall bergmästarens beslut förfalla. Ersättning för det arbete som utföres på området skall utgå enligt vad i 18 § sägs, d. v. s. med 50 procents förhöjning.

Vad först angår 58 § har *svenska skifferoljeaktiebolaget* uttalat, att koncession enligt förslaget ej komme att tillerkänna koncessionsinnehavaren tillräcklig rådighet över alunskifferfyndigheten. Bolaget anför:

För att ändamålet med den föreslagna lagstiftningen skall ur koncessionsinnehavarens synpunkt kunna realiseras, bör han tillförsäkras möjlighet att vederbörligen tillgodogöra sig skifferfyndigheterna. Varje hinder, som i sådant avseende uppreses, innebär ett principiellt avsteg från vad som är meningen med koncessionen och torde därför böra i görligaste mån undvikas. Hänsynstagande till redan befintlig bebyggelse, industri m. m. är givetvis ofrånkomlig och har i lagförslaget berörts i §§ 56 och 58. Utvidgning av pågående kalkbränning, upptagande av nya kalkbruk inom koncessionsområdet eller på det hela taget brytning av skiffer bör inom hela koncessionsområdet vara förbjudet för annan än koncessionsinnehavaren, om det icke sker för sådan industri, som enligt § 56 förklarats därtill i viss utsträckning berättigad. Detta bör uttryckligen stadgas i § 58, som därför bör få den ändrade lydelse, en sådan utvidgning av koncessionsinnehavarens rätt i jämförelse med den föreslagna lagtexten erfordrar.

Kommerskollegium har berört samma fråga och därvid uttalat att någon ändring i förslaget ej syntes erforderlig. Kollegiet har för sin del anfört följande:

I promemorian förutsättes, att koncessionen ej skall få avstänga jordägaren eller den, som innehar jordägarens rättigheter, från möjligheten att för annat ändamål än utvinnande av olja i viss utsträckning bearbeta och tillgodogöra sig inom koncessionen befintlig alunskifferfyndighet. Den olägenhet, som ett dylikt medgivande innebär för koncessionsinnehavaren, anses kunna elimineras därigenom, att vid anvisande av visst område för arbete i dagen enligt lagens 12 § koncessionsinnehavaren bör genom detta anvisande erhålla utslutande rätt att inom det anvisade området eftersöka och bearbeta där befintlig alunskifferfyndighet.

Där alunskiffern för oljetillverkning måste brytas, kommer detta inom vidsträckta områden att ske i dagbrott. Koncessionsinnehavaren måste då hava rätt att inom dessa områden bryta och tillgodogöra sig all befintlig, för oljetillverkning lämplig skiffer. Ett inom koncessionsområdet befintligt kalkbruk eller annan alunskifferförbrukande industri utgör då en betydande olägenhet. Om man utgår från, att först anvisandet av visst område för arbete i dagen säkerställer koncessionsinnehavaren mot dylika olägenheter, synes det vara

nödvändigt, att innehavaren av koncession, där alunskiffern avses bliva tillgodogjord genom brytning i dagbrott, omedelbart efter koncessionens meddelande begär att få åt sig anvisat för arbete i dagen hela det område, koncessionen omfattar. Inlösning på en gång av hela området skulle emellertid medföra en så stor kapitalbelastning för företaget, att den knappast kan vara ekonomiskt försvarbar, åtminstone om koncessionsområdet är av inemot maximistorlek. Den i 58 § medgivna förmånen för koncessionsinnehavaren, att alunskifferfyndighet icke må av annan i något fall utnyttjas inom för inlösen anvisat område, torde härvid vara av ganska ringa betydelse, då tiden mellan anvisandet och erläggandet av lösen knappast kan beräknas bliva särdeles avsevärd. Kollegium anser därför, att oljeframställningen skulle bäst främjas, om alunskifferfyndigheten inom koncessionsområdet helt reserverades för koncessionens innehavare.

Häremot kan givetvis icke utan fog invändas, att, om en koncession av maximistorlek meddelas, denna kanske räcker för det därpå anlagda oljeverket i lång tid — kanske 100 à 150 år — även vid full drift och, om verksamheten vid återinträdande av möjligheten till fri import av flytande bränsle starkt inskränkes, ännu mycket längre. Under hela denna tid skulle jordägaren vara förhindrad att på annat sätt utnyttja alunskifferfyndigheten, måhända utan att få någon nämnvärd ersättning.

Ovissheten om i vilken omfattning verksamheten kan komma att bedrivas under skiftande konjunkturen talar för att koncession borde göras tidsbegränsad, för att Kungl. Maj:tt skulle äga möjlighet att vid koncessionstidens utgång pröva behovet av förlängd upplåtelse och dess omfattning. Samma syfte skulle emellertid i huvudsak nås genom att koncession icke meddelades för större område än som svarade mot oljeverkets behov under mera begränsad tid, exempelvis 20 à 25 år. Då bestämmandet av koncessionsområdets storlek ligger i Kungl. Maj:ts hand, kan omfattningen avpassas efter det aktuella behovet med vederbörlig hänsyn tagen till jordägarnas intressen. Denna väg synes kollegium vara att föredraga framför tidsbegränsad koncession. Någon ändring i den föreslagna lagtexten skulle då icke heller vara erforderlig.

Av *bergmästaren i västra distriktet* har uttalats att såtillvida måste alunskifferfyndigheten inom inlöst del av koncessionsområdet kunna nyttjas av annan, att inmutning fortsättningsvis skulle kunna tagas å malmfyndighet, som anstode i den underliggande berggrunden, och stenkolslagens 17 § lade ej hinder i vägen härför. Eljest skulle markägarens möjlighet till avgäld enligt gruvlagens 53 § berövas honom.

Beträffande frågan om rätten till kalksten som brytes i samband med skiffern har *bränslekommissionen* framhållit, att förslagets terminologi vore oriktig, enär kalksten vore att räkna till mineraliska ämnen. Kommissionen anför:

Kalksten förekommer, såsom i promemorian anføres, dels som linser och bankar i själva skiffern, så kallad orsten, och dels som pålagring på skiffern. Enligt 58 § andra stycket må koncessionsinnehavaren tillgodogöra sig mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig; och må, om koncessionen innefattar rätt att bearbeta fyndigheten medelst brytning, kalksten av koncessionsinnehavaren brytas, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga bedrivande. Vad sålunda brutits må av honom behållas, såframt det icke av jordägaren mot erläggande av brytnings- och uppfodringskostnader avhämtas inom 60 dagar efter tillsägelse.

Innebörden av dessa bestämmelser torde vara, att pålagrad kalk får brytas endast då brytningsmetoden användes, under det att kalk som är inlagrad i skiffern får tillgodogöras vid båda metodernas användning i den mån kalken ej kan tillgodogöras för sig. Huruvida hembudsskyldighet föreligger såväl i fråga om pålagrad kalk som kalk, vilken är inlagrad i skiffern, är ej fullt tydligt. Det kan likaledes vara föremål för tvekan om royalty skall beräknas på kalken. Av utredningsmannens uttalande i promemorian synes framgå, att avsikten är, att kalken — såväl den pålagrade som den i skiffern inlagrade — skall vara undantagen från royalty. I 60 § föreskrives emellertid, att royalty skall beräknas å värdet av mineraliska ämnen, och kalk torde vara att räkna till dylika ämnen.

I detta sammanhang bör även beaktas, att andra brytvärda stenarter än kalksten förekomma över oljeskifferlagren, såsom glaukonitskiffer, rödsten och trapp. Man torde vid lagstiftningen böra taga ståndpunkt till, huruvida dessa stenarter skola likställas med kalksten.

Även *svenska skifferoljeaktiebolaget* har uttalat sig om rätten till kalksten som brytes och därvid anfört följande:

Koncessionsinnehavaren bör få tillgodogöra sig sådana mineraliska ämnen, vilka vid brytning av skiffern medfölja antingen de kunna tillgodogöras för sig eller icke. Den kalksten, som förekommer i skiffern i form av orsten, ligger så insprängd i skiffern, att densamma bör utan någon särskild gottgörelse få av koncessionsinnehavaren tillgodogöras, vilket måhända lättast uttryckes genom tillägg i första meningen till orden 'mineraliska ämnen', däribland orsten.

Länsstyrelsen i Örebro län har ansett, att uttrycket 'mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig' vore mindre lyckligt och att det borde utbytas mot 'mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de vid vanlig brytning därav medfölja'.

Bergmästaren i västra distriktet har anmärkt, att den skifferfyndigheten eventuellt överlagrande kalkstenen, som måste brytas, kunde bliva av sådan storleksordning, att dess avhämtning inom 60 dagar ej kunde hinna efterkommas. Båda parterna syntes dock på förhand ha måst träffa överenskommelse härutinnan på grund av den betydelse för driftsresultatet, som tillgodogörandet av stenen hade.

Med anledning av de bestämmelser som föreslagits under 59 § har *svenska skifferoljeaktiebolaget* velat påpeka, att brytning under jord icke krävde inlösen av markytan över det ställe där brytningsgångarna ginge fram eller där brytningen ägde rum.

Departement-
chefen.

Om koncessionsområdet är stort, kan det ur allmän synpunkt vara olämpligt att, såsom skifferbolaget ifrågasatt, redan genom meddelandet av koncessionen hindra annan att utnyttja skifferfyndigheten för annat ändamål än oljeutvinning. Enligt det remitterade utkastet skall koncessionen i och för sig medföra ensamrätt för koncessionsinnehavaren allenast såvitt angår oljeutvinning, fränsett att koncessionen dessutom i viss utsträckning innebär hinder mot inmutning av mineralfyndighet inom koncessionsområdet.

Sedd ur jordägarens synpunkt sammanhänger denna fråga nära med sättet för reglering av frågan om royalty. Om royaltyn icke fördelas mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet utan tillfaller den jordägare å vars mark arbetet utförts, synes det icke rimligt att hindra andra jordägare inom koncessionsområdet att använda skiffer å sin mark, t. ex. för kalkbränning, förrän koncessionsinnehavaren vidtagit anstalt för att inlösa marken. Skulle däremot royaltyn fördelas på samtliga jordägare inom koncessionsområdet, kunde det snarare komma i fråga att uppställa sådant hinder, enär då viss andel kunde beräknas komma att relativt snart utgå till envar jordägare. Dessutom skulle vid detta alternativ ett sådant hinder vara påkallat för att förebygga, att viss eller vissa jordägare samtidigt som de njöte andel i royaltyn kunde bereda sig ekonomisk förmån genom att använda skiffer å dem tillhörigt område. Som i det följande kommer att närmare utvecklas anser jag, att royaltyn *icke* bör fördelas på samtliga jordägare inom koncessionsområdet.

Vad bränslekommissionen anfört om att kalksten bör räknas till mineraliska ämnen lär vara riktigt. En ändring i förslaget torde fördensskull böra vidtagas. Därvid torde de särskilda bestämmelserna om hembud av kalksten till jordägaren utan olägenhet kunna utgå. Detta synes också bäst överensstämma med ersättningsreglerna i 14 § 1 mom. och 18 §, enär ersättning t. ex. vid inlösen bör bestämmas så att den innefattar jämväl gottgörelse för kalkfyndighet inom området. Samtidigt bör stadgandet om rätt för koncessionsinnehavaren att tillgodogöra sig mineraliska ämnen jämkas så att det tydligt omfattar jämväl kalksten som är lagrad ovanpå skiffern, om kalksten behöver brytas för skiffrens tillgodogörande.

Beträffande frågan om inmutning inom koncessionsområdet får jag hänvisa till utkastet till lag om ändring i gruvlagen.

60 §.

I 22 § av 1886 års lag meddelas bestämmelser om jordägares rätt till viss avgift vid stenkolsbrytning. Denna utgör en sjuttiofemtedel av värdet av de stenkol och i sammanhang därmed förekommande eldfaster leror vilka å koncessionsområdet vinnas och uppfordras i dagen. Jordägaren är icke skyldig att deltaga i kostnaden för arbetet. Royaltyn beräknas å värdet av stenkolen i uppfordrat skick. Å nämnda avgift äger dock koncessionsinnehavaren räkna sig till godo så stor del som belöper på honom enligt 12 § anvisat område för arbete i dagen i förhållande till hela det område koncessionen omfattar.

I promemorian uttalas, att dessa bestämmelser icke syntes oförändrade böra tillämpas, när skiffer tillgodogöres. Om skiffern tillgodogöres genom brytning, syntes bestämmelserna alltför ogynnsamma mot jordägaren, enär brytning i allmänhet skedde allenast i dagen inom inlöst område samt endast undantagsvis under jorden och utanför sådant område. Jordägaren kunde därför praktiskt taget gå miste om royalty. Beträffande tillgodogörande utan brytning kunde däremot framhållas, att stadgandet i 22 § i

detta fall skulle ge jordägaren rätt att bekomma en sjuttiofemtedel av värdet av all oljan, när inlösen ej ägde rum, samtidigt som koncessionsinnehavaren utan avdrag å royaltyn ensam finge svara för alla kostnader. Vid detta alternativ måste regeln därför anses oskäligt gynnsam för jordägaren.

För att icke jordägaren skulle bliva alltför olika ställd vid de skilda alternativen syntes lämpligt att stadga, att något avdrag ej vid avgiftens beräkning skulle göras för vad som belöpte på inlöst område. Härigenom kunde jordägaren påräkna avgift även när brytningsmetoden användes. Man frågade sig då, huruvida han i så fall borde äga tillgodonjuta 50 procents förhöjning å lösesumman för området enligt vad i 14 § stadgas. Då emellertid brytningsmetoden innebure betydande skadegörelse å naturen som kunde vålla men och otrevnad på flera sätt, syntes denna förhöjning böra kvarstå. Härnäst mötte spörsmålet, på vilka produkter avgiften skulle beräknas. Det vore tänkbart att alltid beräkna avgiften på kvantiteten utvunnen olja. Härigenom skulle dock, när brytningsmetoden användes, ske ett betydande avsteg från principen, att avgiften beräknades på de produkter som utvunnes genom själva brytningsarbetet. Det syntes icke påkallat, att jordägaren vid nämnda alternativ, utan deltagande i kostnaden för oljans utvinnande ur den brutna skiffern, skulle njuta andel i den färdiga produktens värde. När oljan tillgodogjordes utan brytning, borde däremot avgiften, i överensstämmelse med principen i 1886 års lag, beräknas efter oljans värde å fastigheten.

Beträffande värderingen av den brutna skifferns värde å fastigheten anföres i promemorian, att det borde beräknas till den färdiga produktens värde, minskat med de framställningskostnader som följde efter brytning och uppföring ur det schakt, där brytningen skett.

Vad härefter angår frågan om avgift skall beräknas även på biprodukternas värde har i promemorian uttalats den meningen, att frågan — frånsett kalken — borde besvaras jakande. Å kalk, som jordägaren icke tillvaratoge, borde avgift ej beräknas.

I promemorian erinras härefter, att vid beräkning av jordägareavgift enligt 22 § skulle all stenkol som uppforderades å koncessionsområdet räknas som en enhet och fördelas mellan jordägarna inom hela koncessionsområdet. Detta sammanhänge med svårigheten att avgöra hur mycket stenkol som komme från skilda ägoområden inom koncessionsområdet. Motsvarande svårighet kunde näppeligen uppkomma i fråga om alunskifferfyndigheter. Lämpligt syntes vara, att här varje fastighet behandlades för sig. Avgiften syntes böra maximeras till 1,000 kronor för hektar. Någon begränsning till tiden syntes icke erforderlig, då en areal av en hektar kunde antagas vara utnyttjad inom kort tid, kanske ett år.

Bestämmelserna om jordägareavgift ha införts såsom 60 §. I denna stadgas även att i uppgift till bergmästaren skall angivas allt varå avgift skall beräknas. Av 22 § följer, att avgiften beräknas för kalenderår.

Mot bestämmelserna i denna paragraf ha erinringar framställts i åtskilliga yttranden, därvid uttalats bland annat att stadgandet vore alltför gynnsamt mot jordägaren. *Kommerskollegium* har anfört följande:

Det torde först böra erinras därom, att, såvitt nu är känt, framställning av olja ur alunskiffer icke kan betraktas som en under normala förhållanden lönande hantering. Under tider av bristande tillförsel utifrån av flytande bränsle måste emellertid verksamheten uppehållas för att täcka de oundgängliga allmänna behoven, i första hand försvarsmaktens, varav följer att statsverket blir nödsakat att bära huvudparten av kostnaderna. Under sådana förhållanden torde det böra beaktas, att verksamheten icke betungas med omkostnader i högre grad än som är oundgängligen nödvändigt.

Detta anser kollegium vara fallet med den bestämmelse i förslagets 60 §, som fränkänner koncessionsinnehavaren rätt till avdrag å avgälden för inlöst område, för vilket han dock betalat markens fulla värde och hälften därutöver utan att hava förvärvat annat än nyttjanderätt till densamma. Innehavare av koncession på oljeskiffer skulle på detta sätt bliva relativt hårdare belastad med avgift till jordägaren än en innehavare av koncession på stenkol, vilket, med hänsyn till vad nyss sagts om lönsamheten, icke kan anses rimligt. Kollegium anser sig därför böra påyrka, att orden 'utan avdrag för vad som må belöpa å inlöst område' i 60 § utgå.

Stadgandet i 60 § skulle i sådant fall endast få betydelse för de fall då olja och gas utvinns utan brytning eller oljeförande alunskiffer tillgodogöres genom underjordsbrytning utan att marken däröver inlöses, ett förhållande som kan anses vara regel vid stenkolsbrytning.

Även i ett annat avseende torde man kunna ifrågasätta, om icke oljeutvinningen belastats med för hög ersättningskyldighet, nämligen i fråga om avgift enligt 60 § för olja och gas, som utvinnes utan brytning. Oljan och gasen förefinnes nämligen icke färdigbildade i skiffen, utan det är först genom inverkan av det tillförda värmnet, som de framställas. En jämförelse med förhållandet vid oljans destillation ur bruten skiffer borde då leda till, att kostnaden för det i borrhålen tillförda värmnet finge avdragas från värdet av de utvunna produkterna före beräklandet av avgiften till jordägare.

Bränslekommissionen, industrikommissionen och järnkontoret ha funnit tveivelaktigt, huruvida royalty överhuvud taget bör utgå.

Bränslekommissionen anför:

I promemorian föreslås en utvidgning av principerna för beräkning av jordägarens rätt genom att royalty skall utgå även på produkter från inlöst område. Utredningsmannen motiverar detta med att jordägaren, om nuvarande bestämmelser skulle tillämpas, praktiskt taget kunde gå miste om royalty, enär brytning i allmänhet sker allenast i dagen inom inlöst område. Utredningsmannen ifrågasätter i detta sammanhang, huruvida det likväl är motiverat, att jordägaren erhåller 50 procents förhöjning å lösesumman för området, men motiverar förhöjningens kvarstående med att brytningsmetoden innebär betydande skadegörelse å naturen, som kan vålla men och ofrevnad på flera sätt. Den skadegörelse, varom här talas, torde emellertid bliva särskilt ersatt antingen detta sker genom prövning av expropriationsnämnd eller av skiljemän (domstol).

Jordägaren blir sålunda enligt kommissionens uppfattning väl tillgodosedd genom de ersättningar, som utgå för marklösen samt för skada och intrång. I dessa ersättningar ingår dock ej särskild gottgörelse för de med koncessionen avsedda nyttigheterna och royaltyn torde avse att göra jordägaren delaktig i de värden, dessa representera. I princip skall alltså, då man valt koncessionsförfarandet, royalty utgå. Royaltyn förutsätter emellertid, att den utvunna produkten efter brytningen representerar ett visst värde, varav jordägaren äger uppbära $\frac{1}{75}$. Skiffrens värde efter brytningen är mycket svårbestämt. I själva verket torde det i allmänhet förhålla sig så, att oljeut-

vinning ur skiffer icke är ekonomiskt lönande utan helt motiverad ur beredskapssynpunkter. Skiffern kan i så fall sägas icke representera något värde i och för sig. Det är först genom uttagandet av oljan som man får fram en produkt med verkligt ekonomiskt värde. Det är emellertid alltför ogynnsamt för koncessionshavaren och ej i överensstämmelse med reglerna om royalty i allmänhet att beräkna royaltyn på den färdiga produkten och sålunda på värden, som skapats genom industriell verksamhet. Om man anser, att man bör åsätta den brutna skiffern visst värde — och det är givetvis tänkbart, att oljeutvinning ur skiffern kan bli ekonomiskt lönande även om så ej är förhållandet för närvarande — kan det knappast vara riktigt att tillämpa olika värden vid olika metoder för oljeutvinningen. Ett sådant förfarande torde framstå såsom otillfredsställande ur såväl jordägarens som koncessionsinnehavarens synpunkt. Det kan måhända göras gällande, att ersättningsbestämmelserna i övrigt tillgodose jordägaren bättre i det fall att området löses än då så ej sker, men i så fall synas bestämmelserna härutinnan böra jämkas. Kommissionen, som sålunda närmast har den uppfattningen, att royalty ej bör utgå, kan ej finna annan praktisk och enhetlig beräkningsmetod för en dylik årlig avgift än fixerandet av visst belopp per hektar. Vad beträffar storleken av sådant belopp förefaller det kommissionen som om det av utredningsmannen föreslagna maximibeloppet är för högt som en i varje fall utgående royalty.

Därest royalty sålunda skall utgå med visst belopp per hektar bör måhända tydligare än i den föreslagna lagtexten skett angivas, om man avser endast den mark, varå brytning eller motsvarande arbete utförts, eller om man avser all mark, som tagits i anspråk för den ifrågavarande verksamheten.

Industriekommisionen har för sin del uttalat följande:

Kommissionen vill bestämt hävda, att royalty ej skall utgå. Man får hålla i minnet, att en mycket väsentlig och principiell åtskillnad råder mellan å ena sidan den royaltybelagda utvinningen av stenkol och övriga förnödenheter enligt de nuvarande bestämmelserna i 1886 års lag samt å andra sidan ifrågavarande utvinning av olja ur alunskiffer. Medan, om utvinning av de först angivna förnödenheterna bedrivs, detta är att anse såsom en helt vanlig ekonomisk verksamhet, som kommer till stånd på den grund, att företagaren i ett givet fall finner vinstmöjligheterna tillfredsställande, är utvinningen av skifferolja en av det rådande krisläget framtvingad verksamhet, som icke i någon mån kan anses äga förutsättningar för att under normala tider bli ekonomiskt bärande. Det torde därför vara uppenbart, att sistnämnda verksamhet allenast kommer att utövas av staten själv såsom företagare eller i varje fall med statens ekonomiska stöd. Att under dessa förhållanden tillerkänna royalty åt markägaren, som sålunda själv icke skulle kunna exploatera sin fyndighet och som i form av lösen eller skadeersättning genom den 50-procentiga förhöjningen beredes en tillfredsställande engångsgottgörelse, kan icke vara rimligt. Kommissionen får på grund härav föreslå, att royaltybestämmelsen med avseende å skifferolja och andra förnödenheter, som utvinns i samband med denna, måtte helt och hållet utslutas. I varje fall torde bestämmelsen icke kunna utformas på det sätt, som i lagutkastet föreslagits. Härvidlag må till en början nämnas, att det synes oklart, om det i lagrummet förutsatta utnyttjandet skall avse utvinning enbart eller om också annan verksamhet, exempelvis körning över marken, skall anses såsom ett utnyttjande av denna. Vidare är att märka, att royalty, åtminstone vid utvinning genom brytning, i praktiken skulle bliva hart när omöjlig att beräkna på det sätt, som föreslagits. Detta sammanhänger med det förhål-

landet, att alunskiffern icke har något marknadsvärde i och för sig. Såsom i promemorian förutsattes måste därför skifferns värde å fastigheten beräknas till oljans värde, minskat med de framställningskostnader, som följa efter brytning och uppfordring. Att dessa framställningskostnader emellertid äro mycket svårbedömda och i varje fall kunna beräknas på många olika sätt, torde vara tydligt. Troligen komma kostnaderna i fråga, med hänsyn till oljans krisbetingade karaktär, som föranleder, att avskrivningen av anläggningskapitalet måste ske i betydligt snabbare takt än eljest, rent av att uppgå till så stora belopp, att någon royalt överbud taget icke kommer att utgå. I det fall åter, att oljan utvinnes utan brytning, skall royaltyn beräknas direkt på den utvunna oljans värde. Detta betyder i sin tur, att royaltyn för dylikt fall, om den föreslagna maximeringsgränsen icke funnes, sannolikt skulle uppgå till belopp högt över nämnda gräns. Det markägaren i övrigt ganska ovidkommande förhållandet, att den ena eller andra metoden, brytning eller icke brytning, kommer till användning, skulle med andra ord sannolikt föranleda en mycket stor skillnad i royaltывavseende. Även från koncessionsinnehavarens synpunkt måste denna skillnad förefalla oberättigad, eftersom hans framställningskostnader i det fall, att brytning icke sker, måhända äro väl så stora som i det motsatta fallet. Även nu angivna förhållanden tala enligt kommissionens mening för riktigheten av den uppfattningen, att royaltyn vid utvinning av skifferolja överbud taget icke bör utgå.

Järnkotoret har ansett, att frågan om sättet för royaltyns beräkning borde tagas under omprövning. Möjligen kunde man tänka sig att det i lagen fastställdes visst mindre belopp per ton bruten skiffer, därvid emellertid för den elektriska metoden måste fastställas ett approximativt relationstal.

Även *svenska skifferoljeaktiebolaget* har ifrågasatt en annan beräkning av royaltyn. Bolaget anför:

Det torde föreligga en synnerligen betydelsefull praktisk skillnad mellan stenkolsbrytning och utvinning av olja eller gas genom borrhning enligt 7 kap. i berörda lag å ena sidan och tillgodogörande av den ur skiffern utvinnbara oljan å andra sidan. Denna skillnad torde icke böra bliva utan inflytande på de lagbestämmelser, som reglera utvinningen av olja ur skiffer.

Vid såväl brytning av stenkol som erhållande av olja och gas genom borrhning erhåller koncessionsinnehavaren den eftersökta varan, stenkolet resp. oljan eller gasen, genom att direkt upphämta densamma ur jordägarens mark. Den sålunda upphämtade varan är direkt användbar för försäljning, och värdet därav är relativt lätt att fastställa. Den till jordägaren utgående avgiften, royaltyn, har i stenkolslagen fastställts till $\frac{1}{75}$ av värdet av de stenkol etc., vilka å området vinnas och i dagen uppfordras. Sådan avgift utgår ej för inlöst område.

I alunskiffern däremot förekommer icke oljan såsom sådan. Först när skiffern upphettas tillräckligt uppstår olja som produkt av viss kemisk förändring (genom torrdestillation, s. k. pyrolys). Vid utvinning av olja ur skiffer måste koncessionsinnehavaren *antingen* bryta skiffern och därefter låta behandla densamma i för ändamålet uppförda synnerligen dyrbara fabriksanläggningar för att där genom pyrolys åstadkomma oljan, *eller också* måste koncessionsinnehavaren, vid samtliga s. k. in situ metoder, låta genom upphettning av skiffern under användande av vissa tekniska anordningar och, åtminstone vid Ljungströmska metoden, betydande mängder

elektrisk energi, åstadkomma pyrolysen hos skiffern i dess läge i jordlagren. Under alla omständigheter förutsätter alltså framställning av olja ur skiffer ett med betydande kapitalutlägg och stora maskinella anordningar förenat industriellt förfarande. Den naturtillgång, som tillhör jordägaren, utgöres alltså icke av olja utan av skiffer.

Den skiffer, som koncessionsinnehavaren bryter eller på annat sätt förfogar över på jordägarens mark, har i och för sig icke något handelsvärde. Det är endast genom det arbete, koncessionsinnehavaren i sina fabriker eller på annat sätt genom sina kapitalkrävande maskinella anordningar underkastar skiffern, som densamma kan få betydelse såsom råvara för oljeframställningen.

Royaltyn borde principiellt beräknas på den naturtillgång, koncessionsinnehavaren tillgodogör sig å jordägarens mark, och icke på värdet av den slutprodukt, som genom nämnda industriella förfarande av koncessionsinnehavaren kan erhållas. Det föreliggande lagförslaget torde medföra, att jordägaren skulle erhålla del i den vinst, som för koncessionsinnehavaren kan komma att uppstå genom hans industriella förfarande. Liksom royaltyn vid stenkol, olja och gasfyndigheter i hittillsvarande lagstiftning beräknas å nämnda tre i jorden befintliga ämnen, borde i nu ifrågasatta lagstiftning royaltyn endast beräknas å skiffers värde.

Beräknas skiffervärdet såsom i lagförslaget efter den färdiga produktens värde, förutsätter detta, att koncessionsinnehavarens bokföring granskas, samt att frågan om hans omkostnader, frågan om amorteringstid på hans anläggningar, skällig vinstmarginal och en mängd andra dylika svarbedömliga frågor skulle behöva lösas, för att man skall kunna få fram 'den färdiga produktens värde'.

Bortsett från att nu icke torde finnas något marknadsvärde för olja måste man säga sig, att även om så vore fallet det skulle bliva mycket vanskligt att från ett sådant oljevärde räkna sig tillbaka till ett skiffervärde, då produktionskostnaderna innesluta så pass subjektiva faktorer som nämnda amorteringsbelopp m. m. Skiffers värde skulle komma att utgöra en liten differens mellan två stora i och för sig svårberäknliga tal. Det måste därför förutsättas, att en kalkyl av skiffervärdet kommer att bliva mycket besvärlig att genomföra på sådant sätt, att båda parterna bliva därmed tillfreds.

Såväl principiella invändningar som stora praktiska svårigheter kunna alltså vid all oljeberedning ur skiffer åberopas mot att göra royaltyn beroende av den färdiga produktens d. v. s. oljans värde.

Då åter koncessionsinnehavaren utvinnet olja *utan* brytning, skulle enligt den föreslagna § 60 royaltyn beräknas å värdet av den utvunna oljan. Med hänsyn till vad som förut av bolaget anförts rörande de tekniskt betydande och kapitalkrävande åtgärder, som erfordras för att genom pyrolysis utvinna olja ur skiffer även in situ, synes det oriktigt att i detta fall knyta royaltyn till oljevärdet.

Av anförda skäl torde royaltyn vid såväl brytnings- som in situ metoder böra knytas vid den naturtillgång, som koncessionsinnehavaren ur jordägarens mark upphämtar eller där eljest använder, alltså skiffern.

Men förut har påpekats, att skiffern i och för sig icke torde hava något mera påvisbart värde. Med anledning av ovan framförda invändningar mot och svårigheterna för att bestämma den jordägaren tillkommande royaltyn på i lagförslaget angivet sätt, föreslår bolaget i stället följande.

I lagen skulle stadgas, att avgiften enligt § 22 i vad berör nu ifrågasatta lagstiftning skall utgå i form av viss gottgörelse per ton av koncessionsinne-

havaren bruten eller eljest tillgodogjord skiffer, förslagsvis, enligt av bolaget verkställda beräkningar, 3 kr. på 1,000 ton, vilken ersättning dock, till undvikande av allt för stor börda å koncessionsinnehavaren, bör maximeras till 10 kr pr ar genom brytning eller annat förfarande för oljeutvinning använd mark.

Alternativt kan tänkas en viss bestämd avgift pr ytenhet, ar, som då bör sättas till maximalt 10 kr pr ar.

Den i lagförslaget nämnda ytenheten, har, synes bolaget för stor. Dels är här fråga om en årlig avgift, som gäller även allenast påbörjad del av denna ytenhet, och dels kunna många jordägare tänkas inom ett relativt litet område. Det torde då leda till ett mera rättvist resultat, om den maximerade årsavgiften räknas per ar mark, som helt eller delvis under året genom brytning eller annat förfarande använts för oljeutvinning genom behandling av skiffer.

Det torde böra påpekas, möjligen i motiven, att ar-beräkningen sker genom sammanläggning av all areal inom viss jordägares område, som under året utnyttjas, och därjämte bör ordet 'utnyttja' i lagtexten förtydligas med tillägget 'genom brytning eller annat förfarande för utvinning av olja'. I till royalty berättigat område torde nämligen principiellt icke böra ingå för transporter eller eljest icke för brytning eller utvinning av olja använd mark. Vid underjordisk brytning beräknas den sammanlagda arealen för varje jordägare, under vilkens mark brytning varje år skett.

Royaltyn torde endast böra beräknas å värdet av skiffer samt mineraliska ämnen, som koncessionsinnehavaren brutit och tillgodogjort sig.

Sveriges industriförbund har uttalat, att bestämmelserna i 60 § borde givas en sådan avfattning, att det belopp som jordägaren erhöle i royalty bleve åtminstone i stort sett oberoende av vilken arbetsmetod som användes. Därest beräkningen av royalty av praktiska skäl icke kunde ske på grundval av den tillgodogjorda skiffers värde, vilket syntes tvivelaktigt, borde alternativt övervägas att fixera royaltyn till ett bestämt belopp för varje ton tillgodogjord skiffer.

I vissa andra yttranden har påkallats förtydligande av lagtexten. *Riksförbundet landsbygdens folk* anför:

Ur jordägaresynpunkt uppstår tveksamhet rörande valören på dessa avgifter i de fall, då det gäller brytning av skiffer och värdet av skiffern skall beräknas efter värdet av den framställda oljan minus framställningskostnaderna. Det förefaller, som om det skulle uppstå mycket stora skiljaktigheter i värde, beroende på om man använder brytning eller den elektriska metoden.

Dessa förhållanden komma av allt att döma att spela en betydelsefull roll, när det gäller storleken av maximeringen av avgiften. Det anföres intet skäl varför man skall frångå gruvlagens bestämmelse om jordägareavgiftens maximering. Förslaget om avgiftsbegränsning till 1,000 kronor per har av *jordägarens* mark, vars utnyttjande under året påbörjats, förefaller mycket oklart, särskilt med hänsyn till att royalty skall utgå även å inlöst mark. Det kan då inträffa, att ett år går driften endast på inlöst mark. Hur skall då jordägarens maximiroyalty beräknas?

I det här förda resonemanget har lagtextens ord 'jordägarens mark' tolkats såsom dennes jordinnehav, sedan inlösen skett. Skulle mot förmodan avses jordägarens ursprungliga innehav bör detta uttryckligen angivas i lagtexten.

Bergmästaren i västra distriktet har ifrågasatt, huruvida icke någon del av royaltyn borde gå till samtliga jordägare inom koncessionsområdet. Bergmästaren anför:

Bestämmelsen om att markägare inom koncessionsområde, som tillsvidare ej tages i anspråk, ej skall vara berättigad erhålla någon avgäld torde komma att föranleda anspråk på ersättning för skada och intrång därigenom att fastigheten belastas med koncessionstvång för alunskiffer. Det synes rimligt att övriga fastigheter inom koncessionen erhålla någon mindre del av avgälden till fördelning efter areal för detta intrång och skulle därigenom även avvikelser från stenkolslagen ej bliva så bjärt.

Mellersta Sveriges kalkbruks centralförening har uttalat sig för att royalty borde beräknas även på brutna kalksten som ej tillgodogjordes av jordägaren.

Departement-
chefen.

Bestämmelserna i denna paragraf i det remitterade utkastet bygga på samma huvudprincip som stadgandet i 22 § stenkolslagen.

Mot de föreslagna bestämmelserna har emellertid erinrats, att det skulle föreligga en principiell skillnad mellan t. ex. stenkolsbrytning å ena samt skifferbrytning eller oljeutvinning ur skiffer å andra sidan. Denna invändning finner jag icke grundad. Stenkolsbrytning utgör en industriell verksamhet lika väl som oljans tillgodogörande. Den skillnad som har betydelse är av praktisk art och sammanhänger med att vid brytningsmetodens användning den å fastigheten utvunna produkten, d. v. s. den brutna skiffern, ej är någon handelsvara. Mot det remitterade utkastet har i detta hänseende invänts, att det skulle vara förenat med stora svårigheter att få fram ett värde på skiffern genom att — såsom i promemorian uttalas — från den färdiga produktens värde draga vissa produktionskostnader.

Det torde vara obestriddt att, om koncessionsinnehavaren ej vill utgiva royalty enligt den föreslagna maximiregeln, royaltyns fastställande fordrar en omständlig beräkning samt att dess storlek kan bliva väsentligt olika allt efter den metod som kommer till användning. En enklare regel än den i promemorian föreslagna torde kunna vinnas genom att beräkna en avgift med visst pris per ar som för oljeutvinning utnyttjats av koncessionsinnehavaren. Priset synes kunna fastställas till ett belopp av 15 kronor per ar. Den angivna beräkningsgrunden är för jordägaren synnerligen lätt att kontrollera och torde därför vara att föredraga framför visst pris per ton skiffer eller olja. Den innebär, att jordägaren successivt får gottgörelse med visst pris per ar allteftersom hans mark tages i anspråk. Därvid skola för varje år sammanläggas de områden som under året tagits i anspråk och avgälden beräknas i proportion till summan därav. Avgälden utgår utöver ersättning som tillkommer jordägaren enligt 14 eller 18 §.

Till stöd för att generellt stadga en så jämförelsevis hög avgäld som nu föreslagits, oaktat skiffern i regel icke har något handelsvärde, vill jag framhålla, att enligt vad jag förut förordat någon förhöjning ej skall äga rum av ersättning som skall utgå vid inlösen av marken eller för skada eller intrång. Såsom jag uttalat i nämnda sammanhang synes det mig riktigt att i fråga om avgäld för alunskifferfyndighet något avdrag icke bör göras för inlöst område.

Eljest skulle jordägaren vid brytning i dagen kunna gå helt miste om avgäld. Om förhöjning icke skall beräknas vid inlösen, torde för övrigt de skäl som förestavat yrkandena om dylikt avdrag ha väsentligt förlorat i styrka.

Den i 22 § av gällande lag stadgade regeln om fördelning av där föreskriven royalty mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet kan medföra ganska godtyckliga resultat. Dess rättvisa är nämligen helt beroende på sättet för koncessionsområdets bestämmande, och den kan därjämte, tillämpad på alunskifferfyndigheter, leda till att, om en koncession förfaller, vissa jordägare ha all skiffer på sin mark i behåll, oaktat de under viss tid uppburit royalty, medan andra jordägare, som ej uppburit proportionsvis mer i royalty, ensamma fått släppa till skiffern på sin mark. Jag finner det därför riktigt, att royaltyn enligt det remitterade lagutkastet icke skall fördelas mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet utan utgå till den inom vars mark skiffern bearbetats. Att marken blivit inlöst av koncessionsinnehavaren medför ej att den tillhör denne, enär inlösningsförfarandet ej medför äganderätt till marken. Den inlösta marken tillhör alltså den som äger den fastighet inom vars ägoområde marken ligger. Att avgäld skall tillkomma fastighetsägaren även för inlöst område som av koncessionsinnehavaren utnyttjas torde böra utmärkas i lagtexten. Vad nyss sagts om jordägarens rätt till avgäld gäller även då underjordisk brytning skett. Avgäld skall alltså tillkomma även den jordägare, under vars jord brytning sker.

Stadgandet i 60 § torde böra kompletteras med en föreskrift om tidpunkten för avgäldens erläggande. Bestämmelse härom meddelas i det remitterade utkastet genom hänvisning i 57 § till 22 §. Jag föreslår, att avgälden skall, på sätt stadgas i 22 §, erläggas inom januari månad varje år. Vidare torde här böra hänvisas till vissa stadganden i 23—25 §§ om avgäld för stenkol. Hänvisning till dessa lagrum har i det remitterade utkastet upptagits under 57 §.

61 och 62 §§.

Enligt 61 § i det remitterade utkastet skall, om olja utvinnes utan brytning, borrhålskarta upprättas enligt vad som i 54 § stadgas om oljefyndighet.

I 62 § stadgas, att Kungl. Maj:t äger vid meddelande av koncession bestämma, i vilken utsträckning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas, vid äventyr att, om koncessionsinnehavaren bryter däremot, koncessionen förverkas, så ock föreskriva, att koncessionen, om den ej utnyttjas minst i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning, skall vara förfallen. Vidare angives, att utom den, vars enskilda rätt är i fråga, kronans ombudsman skall äga att föra talan om att koncessionen skall förklaras vara förverkad eller förfallen.

Beträffande bestämmelsen i 61 § om borrhålskarta har *kommerskollegium* anfört följande:

I avseende på 61 § vill kollegium framhålla, att, om olja utvinnes utan brytning av skiffer, de borrhål, som erfordras för utvinnandet, komma att ligga varandra så nära, att den i 54 § fastställda skalan icke medger deras utmärkande. Metoden kan för övrigt icke anses ännu hava vunnit sådan stadga att det är lämpligt att i lagtexten fastställa hur kartan bör utföras,

utan synes det kunna uppdragas åt kollegium att utfärda föreskrifter, hur karta i detta fall skall utföras.

Enligt 41 § behöver karta icke upprättas om gruvan är från dagen fullt åskådlig. Över dagbrott på alunskiffer bör dock karta finnas, för fastställande av dels de ägoområden, inom vilka brytning under året verkställts, och dels, för den händelse skifferbrottet sedermera kommer att fyllas med skifferkoks eller aska, gränserna för det utbrutna området.

Sveriges geologiska undersökning har framhållit, att beträffande oljeskifferindustrien vore en kartmässig framställning av brytning i dagbrott eller under jord, borringar, undersökningsarbeten, markåtervinning m. m. under alla omständigheter önskvärd. *Bergmästaren i västra distriktet* har uttalat sig i samma riktning.

Med anledning av stadgandena i 62 § har *bränslekommissionen* framhållit såsom önskvärd, att om koncessionsinnehavaren överträdde föreskrift om den utsträckning i vilken skifferfyndighet finge utnyttjas, lindrigare påföljd än förverkande, t. ex. bötespåföljd, komme att stå till buds. *Industrikommissionen* har uttalat, att Kungl. Maj:t borde äga att utöva i paragrafen angiven befogenhet vid senare tidpunkt än då koncession meddelas. *Svenska skifferoljeaktiebolaget* har gjort ett uttalande av samma innehåll.

Departement-
chefen.

I 61 § torde endast böra stadgas att koncessionsinnehavaren skall vara pliktig att upprätta karta över fyndighetens bearbetning enligt de föreskrifter som meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av bergsöverstyrelsen, d. v. s. kommerskollegium.

Såsom förut nämnts synes huvudstadgandet i 62 § böra flyttas till 56 §. Med anledning av vad industrikommissionen och skifferbolaget anfört vill jag framhålla, att Kungl. Maj:t i föreskrifter angående maximum och minimum för skifferfyndighetens utnyttjande bör kunna förbehålla sig att efter koncessions meddelande med anledning av ändrade förhållanden meddela ändrade föreskrifter t. ex. då en stark ökning av produktionen är nödvändig. Särskild föreskrift härom torde ej behöva införas i lagen.

Under 62 § torde böra intagas bestämmelser om straff och om förverkande av koncession.

Slutbestämmelserna.

Den föreslagna lagen skall träda i kraft den 1 juli 1942. Ansökan om koncession skall få göras redan före lagens ikraftträdande. Den som dessförinnan börjat utvinna olja ur fyndigheten, skall utan hinder av vad i lagen stadgas få fortsätta därmed intill dess Konungens beslut meddelas.

Vad i 8 § andra stycket föreslås om förbud mot överlåtelse av koncession skall ej, utan att särskilt förbehåll skett, gälla, där koncession meddelats före lagens ikraftträdande. I fall som nu sagts skall ej heller utgå någon förhöjning å ersättning som avses i 18 §.

Departement-
chefen.

Då någon förhöjning ej skall beräknas å ersättning enligt 18 §, bör sista punkten i slutbestämmelserna utgå.

Utkasten till lag om ändring i gruvlagen och till lag om ändring i inteckningsförordningen.

I promemorian föreslås, som förut nämnts, införande av bestämmelse i gruvlagen, att inmutningspunkt ej må vara belägen å eller inmutat område omfatta område, varå koncession meddelats för eftersökande och bearbetande av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig. Hinder mot inmutning föreligger dock ej, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

I inteckningsförordningen föreslås införande av bestämmelse, att om på grund av bestämmelse i stenkolslagen betalning kommer att vid fördelning av ersättning utfalla å intecknings huvudstol, inteckningen till motsvarande belopp är utan verkan och att vederbörlig anteckning därom skall göras av inskrivningsdomaren.

Sveriges geologiska undersökning har förordat en jämkning av den föreslagna lagen om ändring i gruvlagen. Undersökningen anför:

Genom den i promemorian föreslagna ändringen i gällande gruvlag komma de komplikationer, som annars kunde befaras uppstå på grund av alunskiffers halt av vissa inmutningsbara ämnen, att undgås för skifferoljeindustriens vidkommande. Emellertid kan man även tänka sig fall, om också inga sådana av ekonomisk betydelse äro kända, då en inmutningsbar fyndighet med stor horisontell utsträckning förekommer *under* alunskiffern och i ett sådant läge, att dess brytning skulle, genom sprickbildning, ras, el. dyl., kunna äventyra alunskiffers utnyttjande. Till undvikande av svårigheter av denna art synes i gruvlagens 5 §, efter det nu föreslagna uttrycket 'som ej kan tillgodogöras för sig' böra fogas 'eller utan skada för skifferfyndigheten'. En mera radikal utväg till undvikande av att skifferoljeindustrien bereddades svårigheter genom inmutningar, baserade på de i regel ekonomiskt oväsentliga förekomster av inmutningsbara mineral, som kunna förväntas inom koncessionen, skulle vara att helt göra inmutning inom koncessionsområde beroende av koncessionsinnehavarens medgivande. Detta synes emellertid överflödigt, då den här föreslagna formuleringen av gruvlagens 5 § enligt undersökningens mening är tillräcklig för ändamålet.

Undersökningen vill erinra därom, att möjligheter för intressekonflikter genom inmutning inom alunskifferområden föreligga icke blott för skifferoljeindustriens vidkommande, utan även för de övriga mycket betydande industrier, som bygga på alunskiffern som råvara, såsom kalk- eller gasbetongindustrierna, vilka icke ha det skydd, som avses att komma skifferoljeindustrien till del genom koncessionsförfarandet och till detsamma anknutna bestämmelser.

Vad Sveriges geologiska undersökning anført synes böra beaktas.

Departementschefen.

Fråga om expropriation av mark för anläggningar.

Svenska skifferoljeaktiebolaget har i sitt yttrande väckt fråga om rätt till expropriation av mark med äganderätt för anläggning som erfordras för skiffers bearbetning. Bolaget anför:

Enligt koncessionslagen kan icke koncessionsinnehavaren förvärva någon del av området med äganderätt och erhålla lagfart därå. De inlösta områdena återgå vid koncessionens upphörande till jordägaren utan ersättning (§ 32).

Detta är givetvis betingat av förhållandena vid stenkolsbrytning och utvinning av olja resp. gas genom borrhning. Men vid tillgodogörande av olja ur skiffer ställer sig saken helt annorlunda vid alla de metoder, som för oljeutvinningen kräva anläggning av fabriker. Dessa fabriker kräva ett högst avsevärt anläggningskapital (bolagets anläggning betingar en kostnad av i runt tal 25 mill. kr.). För anläggande av så dyrbara fabriker torde man böra kräva äganderätt till den mark, där fabriken anlägges, och nödigt område därtill, som koncessionsinnehavaren då borde få lösa enligt expropriationslagens bestämmelser.

Detta torde jämväl vara nödigt ur den synpunkt, att, därest efter fredslut priset på importerad olja blir så lågt, att oljetillverkningen ur skiffer i Sverige icke blir ekonomiskt lönande, och fabrikationen för den skull nedlägges, man kan tänka sig, att koncessionen på grund av underlåtet arbete eller andra orsaker förfaller. I sådant fall bör givetvis icke koncessionsinnehavaren ställas inför möjligheten att förlora det i de stora fabriksanläggningarna nedlagda kapitalet. Ur beredskapssynpunkt bör det för staten vara angeläget att kunna bibehålla fabriksanläggningarna färdiga att tagas i bruk, om och när den svenska folkhushållningen så kräver. Trygghet i sådant avseende torde endast kunna vinnas genom full äganderätt åt koncessionsinnehavaren till den mark, varå fabrikerne äro belägna.

Sveriges industriförbund har understrukit samma önskemål.

Departements-
chefen.

Vid meddelande av koncession torde Kungl. Maj:t böra beakta, att mark varå större byggnad finnes uppförd ej bör återgå till jordägaren förrän anläggningen kan anses definitivt övergiven. Då förslaget icke upptager något stadgande om ovillkorlig arbetskyldighet för koncessionsinnehavaren, kan denna fråga regleras utan att särskild föreskrift behöver meddelas i lagen.

Tillräcklig anledning att för ändamålet införa stadgande om expropriation av äganderätt till mark, när expropriationsrätt icke finnes enligt allmänna expropriationslagen, synes mig icke föreligga.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts ha inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;
- 2) lag om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314); och
- 3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemstäl-
lan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Sigrid Linders.

¹ Denna bilaga, som frånsett vissa redaktionella jämkningar är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 maj 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet NISSEN.

Enligt lagrådet den 22 maj 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 maj 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;*

2) *lag om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314);* och

3) *lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående in-teckning i fast egendom.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet revisionssekreteraren Gösta Walin.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, handels- och folkhushållningsdepartementen samt t. f. chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, lagrådets den 28 maj 1942 avgivna utlåtande över de den 8 maj 1942 till lagrådet remitterade förslagen till

1) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;*

2) *lag om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314);* samt

3) *lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.*

Föredraganden hemställer, att förslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, efter ett par jämkningar av redaktionell innebörd, jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

JUSTITIEDEPARTEMENTETS PROMEMORIOR 1942: 4.

P. M.

angående tillgodogörande av skifferolja.

I skrivelse till Konungen den 20 oktober 1941 har *svenska skifferoljeaktiebolaget* hemställt om lagstiftning som skulle säkerställa möjligheten att framställa olja ur skiffer. Bolaget anför:

Svenska skifferoljeaktiebolaget inregistrerades den 24 januari 1941 med ett aktiekapital av 15,000,000:— kronor, vilket senare i samband med beslut om ytterligare utbyggnad av anläggningarna utökats till 26,000,000:— kronor. Svenska staten äger däri aktier för 25,999,400:— kronor.

Bolagets bildande beslöts av riksdagen efter Kungl. Maj:ts proposition den 8 november 1940 (nr 63). Dess uppgift är enligt bolagsordningen att bedriva rörelse avseende utvinning av oljor ur svenska skiffertillgångar jämte annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell natur.

Skälen, varför bolagets tillkomst ur det allmännas synpunkt ansågs önskvärd, finnas närmare utvecklade i Kungl. Maj:ts berörda proposition och i där åberopade skrivelse av den 25 oktober 1940 från statens bränslekommission, vartill hänvisas. Här må endast anföras följande ur bränslekommissionens skrivelse: Med hänsyn till det aktuella försörjningsläget är det för närvarande en angelägenhet av yttersta vikt att öka landets tillgångar av flytande bränslen, och detta kan tillsvidare endast i mycket otillräcklig omfattning ske genom import. Landets egna produktionsmöjligheter böra då utnyttjas så snabbt och i så stor omfattning, som förhållandena tillåta.

Bolaget har ansett, att brytning av skiffer för bolagets behov i främsta rummet bör ske, där de, såvitt känt är, oljerikaste skiffertillgångarna finnas lättast åtkomliga, samt att bolagets fabriksanläggningar för utvinning av olja ur skiffer böra förläggas i nära anslutning till dessa skifferfyndigheter.

Det har hittills lyckats bolaget — dock icke utan svårighet — att genom frivilliga uppgörelser förvärva mark för erforderliga fabriksanläggningar ävensom för brytning av en viss mängd skiffer. Bolagets skiffertillgångar äro emellertid av begränsad omfattning. Då dessa uttömts, blir bolaget för sin fortsatta verksamhet beroende av möjligheten att förvärva skiffer från annat håll.

Kan bolaget icke åtkomma denna annat än genom frivillig uppgörelse, kan bolaget för förvärv av den för fortsatt drift erforderliga råvaran bli nödsakad att betala det pris, som vederbörande fastighetsägare begär, även om det är uppenbart oskäligt. Risker för att bolaget skulle bli tvunget att betala överpris för råvaran är med hänsyn till den begränsade förekomsten av för oljeutvinning lämplig skiffer betydande. Det säger sig självt att bolagets fortsatta verksamhet härigenom skulle i hög grad äventyras med risk att det i anläggningarna investerade kapitalet icke kan förräntas eller

till stor del går förlorat och att bolagets arbetare mista sin utkomst. Ett upphörande av bolagets verksamhet skulle vara olyckligt även ur beredskapssynpunkt. Av ovannämnda proposition framgår ock, att bolagets verksamhet avsågs att drivas på lång sikt.

Med hänsyn härtill har bolaget funnit anledning undersöka huruvida dess åtkomst av skiffer kan säkerställas med stöd av nu gällande lagstiftning.

Vad först angår expropriationslagen, så nämnes oljeutvinning icke bland de i lagen särskilt angivna ändamål, för vilka annan än kronan tillhörig fastighet må tagas i anspråk genom expropriation. Visserligen kan expropriation ske jämväl för annat ändamål, som är jämförligt med vissa av de angivna och som äger väsentlig betydelse för det allmänna. Oljeutvinning är givetvis även under fredsförhållanden av väsentlig betydelse för det allmänna, men lär näppeligen kunna anses jämförlig med något av de särskilt angivna ändamålen. Expropriationslagen torde därför icke kunna användas i förevarande fall.

Gruvlagen den 3 juni 1938 har avseende endast å vissa angivna mineralfyndigheter och kan således icke åberopas för att säkerställa bolagets behov av skiffer.

Vad angår lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. ha vissa av dess bestämmelser genom lagändringar 1917 och 1933 utsträcks att gälla även rätt att bearbeta saltfyndighet samt att för utvinnande av olja eller gas genom borrhning eftersöka och bearbeta olje- eller gasfyndighet. Lagen torde emellertid icke vara tillämplig å skifferbrytning för utvinning av olja.

Skulle under nu rådande krisförhållanden behov uppkomma att förvärva rätt att bryta skiffer å annan tillhörig mark, kan behovet — om frivillig upplåtelse icke kan komma till stånd — tillgodoses genom att Eders Kungl. Maj:t med stöd av förfoganderättslagen förordnar att skifferförekomst ställes till bolagets förfogande. Sådant förordnande gäller dock, enligt lagens övergångsbestämmelser, icke för längre tid än lagen äger giltighet.

Olägenheterna av att ett med stöd av förfoganderättslagen meddelat förordnande om upplåtelse av fastighet för skifferbrytning upphör att gälla i och med att lagen träder ur kraft skulle i viss mån kunna undanröjas, om lagen ändrades så att meddelat förordnande skulle gälla även viss tid, förslagsvis 10 år, efter det lagen i övrigt förlorat giltighet.

Bolagets fortsatta verksamhet skulle emellertid icke bliva tillfyllest säkerställd genom en sådan lagändring. Sedan lagen förlorat giltighet, kan ny tvångsupplåtelse med stöd av densamma eller annan lag icke ske.

För att förebygga det osäkerhetsmoment, som den nuvarande lagstiftningen innebär för bolagets fortsatta verksamhet, anser bolaget nödvändigt, att bearbetandet av skifferförekomst för oljeutvinning göres till föremål för laglig reglering. Härför talar även det allmännas intresse av att förekommande fyndigheter utnyttjas. För tillgodoseende av detta intresse måste förfoganderätten till sådan fyndighet kunna, då så erfordras, överflyttas från jordägare till lämplig företagare. Huruvida detta bör ske genom att likställa skifferförekomst med sådan mineralfyndighet, för vilken inmutningsrätt kan erhållas, eller genom det koncessionssystem, stenkolslagen anvisar, saknar bolaget anledning att närmare taga ställning till. Bolaget vill emellertid påpeka, att inmutning enligt gruvlagen synes i förevarande fall kunna medföra större intrång för fastighetsägaren än om koncessionsförfarande väljes.

På grund av det anförda får bolaget i underdånighet hemställa att Eders Kungl. Maj:t ville föranstalta om att bearbetande av skifferförekomst för oljeutvinning snarast göres till föremål för laglig reglering. Skulle denna hemställan icke vinna nådigt bifall, får bolaget underdånigt anhålla, att

förfoganderättslagen så ändras, att ett med stöd av densamma meddelat förordnande om upplåtelse av fastighet för skifferbrytning måtte gälla 10 år efter det lagen i övrigt trätt ur kraft.

Över skrivelsen ha efter remiss avgivits utlåtanden av kommerskollegium, statens bränslekommission samt länsstyrelserna i Örebro och Skaraborgs län. Länsstyrelserna ha vid sina utlåtanden fogat yttrande av bergmästaren i västra distriktet, varjämte den förra länsstyrelsen ingivit yttrande av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Skrivelser i ärendet ha även inkommit från Yxhults stenhuggeriaktiebolag och tre andra företag i Hällabrottet, Kumla socken, samt från aktiebolaget Kinnekulle Kalk och aderton andra företag i Skaraborgs län och på Öland. Sveriges fastighetsägareförbund, som erhållit tillfälle att yttra sig, har avböjt att inkomma med yttrande.

I myndigheternas yttrande tillstyrkes lagstiftning i det syfte som angivits i skifferbolagets framställning. *Kommerskollegium* anför för sin del följande:

Lösningen av frågan torde enligt kollegii mening kunna lättast vinnas genom att bearbetande av alunskifferfyndighet för oljeutvinning göres beroende av koncession. Härför skulle då erfordras ett tillägg till lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., som kunde erhålla ett åttonde kapitel med de särskilda regler, vilka anses böra gälla för nu ifrågakvarande fyndigheter.

Härvid bör först erinras därom, att alunskiffer sedan länge använts för andra ändamål än oljeframställning, särskilt såsom bränsle vid kalkbränning. Då det icke torde vara erforderligt eller ens lämpligt, att sådan användning i detta sammanhang göres beroende av koncession, bör lagen endast gälla bearbetande av alunskifferförekomst för oljeutvinning. Flertalet av de bestämmelser, som gälla för stenkolsfyndigheter, kunna utan vidare göras gällande även för alunskifferfyndigheter; endast 1, 6, 45, 46 och 47 §§ torde behöva undantagas. Vissa svårigheter kunna tänkas uppstå t. ex. vid beräkandet enligt 22 § av avgälden till jordägare inom koncessionsområdet. Den utvunna produkten, alunskiffern, är icke någon allmän handelsvara, och värdet av densamma torde därför endast uppskattningsvis kunna fastställas. Svårigheten härvidlag synes emellertid icke behöva tillmätas allt för stor betydelse, då koncessionsinnehavaren från den fastställda bruttoavgiften får sig till godo avräkna så stor del, som på det honom enligt 12 § anvisade området i dagen sig belöper i förhållande till hela det område, koncessionen omfattar, och största delen av koncessionsområdet torde behöva inlösas för arbetets bedrivande.

Vad beträffar de företag — vid Kinne Kleva och Kvarntorp — som redan påbörjat brytning av alunskiffer för oljeutvinning, kan man tänka sig, att deras verksamhet fortsättes utan vidare inom dem nu tillhöriga områden, då man bör kunna räkna med att koncession icke kommer att beviljas annan på dessa områden, eller att lagstiftningen förklaras icke skola äga tillämpning på dem eller ock att de få söka koncession i vanlig ordning på sina områden. Med hänsyn till vad kollegium nedan anför angående befarad konflikt på grund av inmutning inom området, torde man få anse, att koncession skulle medföra största tryggheten för företagen och därför vara att föredraga. Såsom övergångsbestämmelse, om sådan överhuvudtaget anses erforderlig, kunde då stadgas, att företag, som vid lagens ikraftträdande be-

arbetar alunskifferfyndighet för oljeutvinning, må fortsätta därmed intill dess ansökan om koncession slutligen prövats. Dylik ansökan borde då ingivas inom exempelvis sex månader efter lagens ikraftträdande.

Om tillägg till stenkolslagen nu skall beslutas, vill kollegium ifrågasätta, att ett par mindre ändringar samtidigt göras i gällande bestämmelser.

I 13 § 1 mom. stadgas, att område för arbete i dagen icke må anvisas på mindre avstånd än tvåhundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård utan tillstånd av ägaren och nyttjanderättsinnehavaren. Genom gruvlagen den 3 juni 1938 har emellertid det område omkring boningshus etc., som är fredat mot inmutning, minskats till att omfatta allenast 100 meter mot i gruvstadgan den 16 maj 1884 fastställda 200 meter. Arbete på fyndighet, varå koncession kan meddelas, torde icke kunna anses medföra större olägenhet vid bostadens nyttjande än arbetet vid en inmutad fyndighet utan snarare mindre, då de förra i allmänhet äro av lösare beskaffenhet än de senare. Det i 13 § stadgade avståndet synes därför böra minskas till 100 meter.

Angående övergång av koncession till ny ägare finnes i stenkolslagen endast föreskrivet i 39 §, att den nye ägaren skall inom trettio dagar göra anmälan därom hos bergmästaren. Med hänsyn till den ingående prövning, som föregår meddelande av koncession, synes det icke vara tillfredsställande, att en koncession, sedan den väl är beviljad, kan överlåtas utan någon prövning av den nye innehavarens kvalifikationer. Vid meddelande av koncession å icke inmutningsbara fyndigheter brukar även Kungl. Maj:t bestämma, att koncessionen icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande helt eller delvis överlåtas å annan. En liknande bestämmelse synes böra intagas i stenkolslagen och ersätta den nuvarande föreskriften i 39 § om anmälan till bergmästaren, vilken bleve överflödigt då Kungl. Maj:ts beslut föreligger angående överlåtelse.

Enligt gruvlagens 5 § 9) må inmutning ej omfatta område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkols förbränning. Även för koncession å alunskifferfyndighet för oljeutvinning kan en motsvarande inskränkning vara påkallad, då det är känt, att molybden och vanadin förekomma i alunskiffer, även om det ännu icke visats, att sådan fyndighet lämpar sig för teknisk bearbetning samt förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten kan göras till föremål för gruvdrift. Sannolikt skulle utvinningen av ifrågavarande mineral förutsätta skiffers förbränning, och ett samtidigt tillgodogörande av skiffern för utvinning av olja och av de angivna metallerna skulle i varje fall medföra olösliga komplikationer. Kollegium anser sig därför böra föreslå sådant tillägg till berörda 5 § 9), att alunskiffer för oljeutvinning där jämföras med stenkol.

Även *bränslekommissionen*, de *hörda länsstyrelserna* och *bergmästaren i västra distriktet* ha ansett, att en utvidgning av tillämpningsområdet för stenkolslagen är ett lämpligt sätt att reglera frågan.

Bergmästaren i västra distriktet har i övrigt liksom kommerskollegium förordat, att 13 § i 1886 års lag ändras till överensstämmelse med 5 § i gruvlagen. Han har vidare anmärkt, att i gruvlagen borde göras ett tillägg, att inmutningsbart mineral, som ingår i fyndighet på sådant sätt att ämnet ej kan utvinnas utan det fyndiga materialets bränning, ej må inmutas utan Konungens tillstånd. Vidare borde iakttagas, att vid meddelande av kon-

cession undantag göres för område, där skiffer för närvarande brytes för bränning av kalksten.

Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ansett, att ur jordbrukets synpunkt för säkerställande av oljeutvinningen ur alunskiffer ett koncessionsförfarande i enlighet med 1886 års lag vore att förorda. Förvaltningsutskottet har i likhet med bergmästaren framhållit, att område, där skiffer brytes för bränning av kalksten, i erforderlig utsträckning bör undantagas från koncession.

I förenämnda skrivelse från *Yxhults stenhuggeriaktiebolag* med flera företag anföres följande:

Svenska skifferoljeaktiebolaget har i skrivelse den 20 oktober 1941 hemställt, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om att bearbetande av skifferförekomst för oljeutvinning snarast göres till föremål för laglig reglering.

I skrivelsen har bolaget framhållit, att dess framtid skulle äventyras, därest bolaget för förvärv av den för fortsatt drift erforderliga råvaran skulle bli nödsakat att betala det pris, som vederbörande fastighetsägare begär, även om det är uppenbart oskäligt.

Vi bedriva — ett par av oss sedan 60 à 70 år tillbaka — brytning av kalk och skiffer vid Hällabrottet i Kumla socken. Oljeskiffern användes som bränsle i kalkugnarna. Under senare år har *Yxhults stenhuggeriaktiebolag* dessutom använt skifferaskan jämte kalk för framställning av lättbetong.

Givetvis föreligger det en avsevärd risk, att områden på vilka kalk- och oljeskifferfyndigheterna förefinnas kunna göras till föremål för spekulationsköp och rovdrift. Vidare föreligger det naturligtvis stor risk, att möjligheterna att utvinna olja kunna tillskapa kristidsbetonade företag, som icke ha tillräcklig ekonomisk bärkraft. Man erinrar sig ju hur under förra världskriget skifferbolaget vid Lanna startades men efter kort tid fick lägga ned verksamheten, varvid stora förluster tillfogades fordringsägare och aktieägare.

Med hänsyn till de risker vilka härutinnan kunna förefinnas och på grund av de erfarenheter, som tidigare gjorts, äro vi i likhet med svenska skifferoljeaktiebolaget av den uppfattningen, att rätten att bryta oljeskiffer för framställning av olja bör göras beroende av prövning av Kungl. Maj:t eller annan myndighet. Då prövningen enligt vårt förmenande bör avse icke endast sakens formella sida utan jämväl vederbörande företags lämplighet för uppgiften och dess ekonomiska bärkraft, äro vi av den uppfattningen, att ett koncessionssystem är den lämpligaste formen och att koncession bör meddelas endast företag som fylla fordringarna för att på ett betryggande och lämpligt sätt kunna ombesörja och fullfölja en drift av detta slag.

Vid frågan om koncession bör även prövas, huruvida koncessionen kommer att inkräkta på områden vilka ligga så till, att de utgöra naturligt ekonomiskt utvecklingsområde för sådana företag, som redan tidigare bryta skiffer. Härvid bör naturligtvis hänsyn tagas icke endast till oljeskiffer utan även till den kalkfyndighet som brukar förekomma i samband med oljeskiffern.

Samma synpunkter som här senast framhållits göra sig även gällande vid beviljandet av koncessioner till redan bestående företag. Skulle exempelvis svenska skifferoljeaktiebolaget erhålla koncessioner inom område, vilket ligger naturligt till för utvecklingen av våra företags rörelse, skulle detta betyda ett avsevärt men för vår framtida utveckling. Vi hemställa därför att vid en lagstiftning på området ifråga bestämmelser införas om att vid beviljande av koncession eller brytningsrätt av annat slag hänsyn skall tagas till äldre industrier, som sedan gammalt använda alunskiffer, så att koncessionen eller bryt-

ningsrätten icke inverkar menligt på det äldre företagens möjligheter till utveckling. Vid Hällabrottet, Yxhult och Mossby finnas ett flertal industrier med stor arbetarstam. Skulle utvecklingen gå därhän att dessa industrier ledo men genom att koncessioner beviljades, som begränsade äldre företags arbete och utvecklingsmöjligheter och därmed deras ekonomiska bärkraft, så skulle företagen och de hos dem anställda stora arbetarstammarna komma i ett nödläge. Vi hemställa därför att vid en eventuell lagstiftning på området en vederbörlig avvägning sker mellan de konkurrerande intressen, som kunna finnas mellan olika företag. Det bör i detta fall betonas, att samtliga dessa företags behov av alunskiffer endast är en bråkdel av den kvantitet, som svenska skifferoljeaktiebolaget torde behöva och att synnerligen stora fyndigheter finnas så belägna att de ligga naturligt till för bolaget och åt sådant håll att vi ej kunna ha intresse av dem.

Det förtjänar även framhållas, att Yxhults stenhuggeriaktiebolag redan inköpt en anläggning för framställning av en mindre kvantitet olja för eget behov. Detta har skett i samförstånd med statens bränslekommission, och oljeframställningen avses endast drivas under nuvarande krigstid.

Aktiebolaget Kinnekulle Kalk och de företag som förenat sig med bolaget i ett gemensamt yttrande ha anfört följande:

Undertecknade kalkbruk inom Skaraborgs län och på Öland använda vid framställning av kalk, avsedd för jordbruks- och byggnadsändamål, såsom bränsle oljeförande alunskiffer. Då våra intressen såsom ägare av skifferfyndigheter sålunda kunna tänkas beröras av den hemställda, som svenska skifferoljeaktiebolaget gjort rörande laglig reglering av rätten att bearbeta skifferförekomst för oljeutvinning, få vi efter att hava tagit del av innehållet i nämnda hemställan och de yttranden, vilka däröver avgivits, i underdånighet anföra följande.

Vi finna liksom sökanden, att framställning av flytande bränsle ur skifferfyndigheterna är en angelägenhet av största betydelse för landet i sin helhet såväl under nu rådande förhållanden som ock, ur beredskapssynpunkt, även under normala tider. Det är sålunda icke vår avsikt att på något sätt motsätta oss förslaget om en laglig reglering av rätten till oljeutvinning ur skifferfyndigheterna.

I bolagets hemställan har naturligt nog någon uppmärksamhet icke ägnats de behov, som för oss föreligga att kunna använda våra skifferfyndigheter såsom bränsle vid framställning av kalk. Kommerskollegium har väl berört denna fråga men allenast ur den synpunkten, att koncessionsförfarande rörande skifferfyndighet icke skulle ifrågakomma för kalkbränningens utan endast för oljeutvinnings behov. Enligt vad vi erfarit har bergmästaren i västra distriktet, vilken avgivit yttrande till länsstyrelsen i Skaraborgs län, framhållit, att koncessionsrätt icke borde beröra kalkbrukens skifferfyndigheter. Bergmästaren har nämligen yttrat följande: Område, där skiffer brytes för bränning av kalksten, bör givetvis i erforderlig utsträckning undantagas från sådant koncessionsområde, som anvisas för ifrågavarande oljeframställning.

Vi tillåta oss hänvisa till att den verksamhet, som av oss bedrivs för framställning av kalk — såväl jordbrukskalk som murbrukskalk — även den är av största betydelse för landets näringsliv. Detta gäller såväl under nu rådande förhållanden som ock för framtiden. Kalkbränning med användning av alunskiffer såsom bränsle har ock av oss och våra föregångare sedan mer än 100 år tillbaka bedrivits och förtjänar sålunda väl att skyddas, då nu frågan om skifferfyndigheternas användning för framställning av flytande bränsle blivit aktuell.

Av särskild betydelse är vår kalkframställning därigenom, att bruken äro självförsörjande ifråga om bränsleåtgången. Det nödiga bränslet erhålles genom att kalksten och skiffer i lämplig proportion blandas i kalkugnarna, varefter bränningen sker med begagnande av skiffern såsom bränsle. Något från utlandet importerat bränsle ifrågakommer icke, och vår verksamhet är alltså icke betungande för landets handelsbalans.

De produkter, som framställas vid kalkbränningen, äro viktiga för såväl svenska jordbrukets produktionskraft som för viss del av landets byggnadsverksamhet. Vi tillåta oss erinra om att den skifferbrännande kalkindustri, vilken är belägen inom Skaraborgs län, producerar cirka hälften av all kalk, som i vårt land användes för jordbruksändamål.

Med åberopande av ovanstående hemställa vi, att de intressen, vilka vi företräda, alltså rätten att fortsätta kalkbränning med användande av alunskiffer såsom bränsle, måtte beaktas vid en blivande lagstiftning genom att de skifferfyndigheter, vilka nu ägas av sådana kalkbruksföretag, som för kalkbränningen använda alunskiffer, undantagas från en blivande lagstiftning. Då skifferförekomsterna äro rikliga, torde dessa undantag icke i någon avsevärd mån förringa värdet i övrigt av den föreslagna lagstiftningen.

Därest ett koncessionsförfarande kommer att föreskrivas med avseende på de skifferfyndigheter, vilka anses böra upplåtas för oljeframställning, torde emellertid gällande regler i lagen angående stenkolsfyndigheter böra erhålla sådan ändring, att full ersättning lämnas fastighetsägaren för det område, som avses med en blivande koncession. Den skifferförande fastigheten har, såvitt rör kalkbruken, så gott som undantagslöst förvärvat för att exploateras såsom fyndighet, och förvärvet har betingat de väsentligt högre priser, som härmed följa. Därest vid beviljande av koncession allenast en del av skifferfyndigheten skulle behöva inlösas men rätten att tillgodogöra sig fyndigheten skulle avse densamma i sin helhet, skulle fastighetsägaren givetvis icke beredas skäligen ersättning för de kostnader, han nedlagt dels för förvärvet av den fastighet, varå skifferfyndigheten finnes, dels ock för övriga anläggningar å densamma. Kommerskollegium har i sitt uttalande pekat på de svårigheter, vilka otvivelaktigt skola uppkomma, när det gäller att fastställa jordägarens andel i vad som utvunnits vid skifferfyndighetens bearbetning för framställning av flytande bränsle. Utan att taga ståndpunkt till frågan, huruvida koncessionsförfarande eller expropriation bör ifrågakomma, hemställa vi alltså, där skifferfyndighet, som tidigare använts för industriellt ändamål, tages i anspråk, att ägarens hela fyndighet skall lösas av den, som erhåller koncession. I det fall, att fyndighet, som avses med koncession, användes för annat ändamål än oljeframställning, liksom i det fall, att meddelad koncession under viss tid icke utnyttjas, bör anläggningen återgå till förre ägaren, därest denne så önskar.

I de allra flesta fall torde förhandlingar mellan fastighetsägaren och den koncessionsberättigade kunna leda till ett skäligen resultat, särskilt om möjligheten till tvångsinlösning föreligger såsom ett andra alternativ. I en blivande lagstiftning synes därför böra föreskrivas, att koncessionsförfarande icke må tillämpas, förrän förhandlingar ägt rum. Dessa förhandlingar böra, där någongondera parten så önskar, ledas av opartisk ordförande, som förordnas av statlig myndighet. Det är vår uppfattning, att sådana förhandlingar i de allra flesta fall skola leda till resultat.

Beträffande alunskiffern i Sverige ha från Sveriges geologiska undersökning lämnats vissa uppgifter, ur vilka här må anföras följande.

Alunskiffern har sitt namn av att den fordom användes till alunfram-

ställning. Härför fordrades en bergart som höll kalihaltig lersubstans och svavelkis för bildningen av kaliumaluminiumsulfat och vidare organisk substans som användes som bränsle i processen. Dessa tre komponenter, *kaliler*, *kis* och *organisk substans* karakterisera därför alunskiffern, som är omvandlad gyttja. Har omvandlingen ej gått så långt att en bergart, som ej uppmjukas i vatten, hunnit bildas, talar man om *alunjord*, har den däremot gått så långt att den organiska substansen helt omvandlats i grafit, talar man om en *grafitskiffer*. Grafit hör till de inmutningsbara mineralen. I de svagare omvandlade alunskifferna avgiver den organiska substansen olja och brännbar gas vid upphettning. Sådana alunskifferar äro *oljeskifferar*. I Sverige förekomma oljeskifferar i Närke, på Kinnekulle, i Östergötland och på Öland, möjligen även i Siljanstrakten. Vid starkare omvandling förstöres oljeskiffern och man får en koxad eller antracitisk alunskiffer. Sådana äro Halle- och Hunnebergs, Billingen-Falbygdens, Skånes och Norrlands alunskifferar.

Förutom det värde som alunskiffern har som bränsle och som delvis kan uttagas i form av olja innehåller den vissa substanser som kunna tänkas bliva utvunna såsom biprodukter vid bearbetning av skiffern.

Sälunda förekomma jämte *kalium*, *aluminium* och *järn* anmärkningsvärda koncentrationer av vissa sällsyntare metaller av vilka *vanadin* och *uran-radium* äro de viktigaste och mest karakteristiska. Här må även nämnas *molybden*. Av dessa äro vanadin och molybden inmutningsbara enligt nya gruvlagen, under det att uran och dess dotterelement radium fortfarande ej kan inmutas.

Vanadin förekommer förhållandevis rikligt (flera kg per ton) i den s. k. dictyonemaskiffern, som förekommer i Falbygdens, Östergötlands, Ölands, Skånes och Norrlands alunskifferområden, men saknas i Närke och på Kinnekulle. Dessutom förekommer vanadin starkt koncentrerad i s. k. *vanadinkol*, som i liten skala påträffats i och närmast ovan alunskifferlagret bl. a. på Billingen, där det varit föremål för koncessionsansökan enligt stenkolslagen.

Uran förekommer dels i själva alunskiffern till en mängd (i hittills undersökta fall) av upp till några hundra gram per ton, dels koncentrerad i den s. k. *kolmen*, små linser av kol med en eller ett par procent uran (och motsvarande mängd radium) i askan. Uran är ej inmutningsbart.

I vissa alunskifferar, särskilt i Skåne och Lappland, förekommer *tungspat* ($BaSO_4$) i form av körtlar och bankar i så stor mängd att den kan tänkas få praktisk betydelse. Tungspat hör ej till de inmutningsbara mineralen.

Av stor praktisk betydelse är den *kalksten* som oftast åtföljer alunskiffern. Denna förekommer dels som linser och bankar i själva skiffern, s. k. *orsten*, dels som pålagring på skiffern. En mycket stor del av den svenska kalkstensindustrien är förlagd till alunskifferområdena. Detta gäller både kalkbränningen, vilken använder orstenen eller den pålagrade kalkstenen såsom råsten och oftast även alunskiffern såsom bränsle, och cement- och byggnadsstens-

fabrikationen. I de fall där alunskifferbrytningen är huvudsak, såsom vid oljeverken eller vid eventuella metallutvinningsverk, kan kalkstenen orsaka ökade brytningskostnader om den erhålles i oavsättbara mängder. Å andra sidan kan skifferbrytningen leda till att kalkstenen åtkommes för billigare pris och i högre kvalitet än vid den nuvarande brytningen.

På grund av sin näringsrikedom (kali, kalk och även fosforsyra) ger alunskiffern i regel upphov till mycket bördig jord, varför alunskifferområdena i regel äro tätt bebyggda med högt jordvärde.

Alunskiffer kan i Sverige tänkas förekomma i alla formationer utom de yngsta, där de ersättas av alunjordar. I urberget och även i fjällen äro de dock i regel omvandlade i grafitiskiffrar. Betydelsefullast av de hittills undersökta alunskiffrarna är utan tvivel den kambrosiluriska olenidskiffern jämte dess fortsättning uppåt, dictyonemaskiffern, och nedåt, paradoxidesskiffern. De viktigaste områdena för sådan skiffer äro: Närke, Östergötland, Kinnekulle, Billingen-Falbygden, Halle- och Hunneberg, Öland, Skåne, Fjällranden och fjällen.

Närke. Närkes alunskiffer är i genomsnitt den oljerikaste i Sverige. Bland de oljerika skiffrarna har den vidare det högsta värmevärdet, den största mäktigheten, den lägsta orstensblandningen och troligen även den högsta uran-radiumhalten. Däremot är vanadinhalten vida lägre än i vissa andra skiffrar och svavelhalten lägre än på Öland.

Närkes alunskiffer är fördelad på två större områden belägna längs gränsförkastningarna, ett i sydost, som sträcker sig från trakten av Kumla till Hjälmaran, och ett i nordväst längs foten av Kilsbergen i trakten av Fjugesta, Lanna och Latorp. Dessutom finnas två mindre områden av någon betydelse, ett i nordost i Stora Mellösa och ett i sydväst i trakten av Östansjö station. Det sydöstra området är det betydelsefullaste. Här är Kvarntorps oljeverk samt kalkbruken, stenhuggerierna och gasbetongfabriken vid Yxhult belägna.

Alunskifferlagret ligger nära horisontellt eller stupar svagt mot söder. Bergytan höjer sig däremot något söderut. På grund härav täckes alunskiffern närmast gränsförkastningen i söder av ett kalkstenslager, som dock sällan är så mäktigt att det hindrar skiffrens uttagande i dagbrott. Jordbetyckningen är tämligen varierande men i genomsnitt högst 5 m.

Skiffermäktigheten under stora orstensbanken är obetydlig och i regel icke brytvärd. Dictyonemaskiffer saknas. Den oljerika mellersta olenidskiffern är i väster 10 m och avtager mot öster. Den håller föga orsten. Oljehalten är högst intill Kvarntorp med 6.7 % men sjunker mot sydväst och österut.

Den relativt metallrika men oljefattigare övre olenidskiffern är 8 m i väster och 6 m i öster. Oljehalten är högst i väster, nära 5 %, och avtager mot öster. Åtminstone i väster finnes c:a 80 kg kolm per m². Orstenshalten är något högre i den övre olenidskiffern än i den mellersta.

Skiffrens genomsnittliga värmevärde är något över 2,000 kcal, dess svavelhalt 6¹/₂—7 %. Skifferaskans vanadinhalt är c:a 800 gr/t, molybdenhalten 200 gr/t. Uranhalten är i olenidskiffrens övre del c:a 300 gr/t aska, i den mellersta delen c:a 150 gr/t. Dessa metallsiffror äro emellertid högst preliminära emedan intet större antal profiler undersökts. Deras storleksordning är dock utan tvivel riktigt.

Det nordvästra skifferområdet höjer sig som en plåtå över slätten, vars övre och större del utgöres av ett 10—20 m mäktigt kalkstenstäckle under det att alunskiffern endast kommer fram i den rätt branta och därför smala sluttningen. Jordbetäckningen är i allmänhet flera meter vilket gör alunskiffern ännu mer svåråtkomlig i dagbrott än skifferutgåendets areal angiver. Alunskifferbrytningen (för kalkbränning) är därför nästan nedlagd inom detta område. Vid Lanna finnas en cementfabrik och ett stenhuggeri som bearbetar den överliggande ortocerkalkstenen.

Skiffrens mäktighet emellan ortocerkalkstenen och stora orstensbanken är något mindre än i det sydöstra området eller 10—12 meter varav 1 m orsten. Endast närmast Kilsbergen och i sydligaste delen i Fjugestaområdet blir mäktigheten lika stor som i sydöstra Närke (i Edsbergs Sanna 18 m). Den mellersta oljerika olenidskiffern är genomgående mindre mäktig än i sydöst och i genomsnitt 2—3 m med 5.5—6 % olja. Resten utgöres av övre olenidskiffer med i genomsnitt knappt 4 % olja varför hela profilens genomsnittshalt uppgår till 4 $\frac{1}{2}$ %. Värmevärdet är något under 2,000 kcal., svavelhalten 6 $\frac{1}{2}$ —7 %. Metallanalyser äro ännu ej utförda men området hör till de kolmrikaste i Sverige.

De små skifferområdena i Stora Mellösa och vid Östansjö äro föga undersökta.

Kinneulle. På Kinneulle går alunskiffern ut i en mer eller mindre bred, plan hylla runt berget, som delvis har mycket tunn jordbetäckning. Denna hylla avslutas utåt med en rätt brant sluttning emot det lägre sandstensplanet. Inåt är gränsen mycket skarp emot den s. k. rödstenskleven. Emellan rödstenen (undre delen av ortocerkalken) och alunskifferlagret är ett c:a 12 m mäktigt lager av grågrön lös lerskiffer, undre didymograptusskiffern. Man kan alltså ej enbart genom bortbrytning av ortocerkalkstenen, såsom i sydöstra Närke, blotta alunskiffern för dagbrytning. På bergets norra sida är jordbetäckningen ofta stor och alunskifferhyllan f. ö. smal. Dagbrytningsområdena äro därför begränsade.

Kinneulle har en stor kalkindustri. Anledningen till detta förhållande är skifferlagrets rikedom på orsten av delvis hög kvalitet. Orstenshalten är högre i det sydvästra dagbrytningsområdet än i det sydöstra. Samtidigt är orstenens kvalitet bättre men skiffrens sämre. Det sydvästra området är därför Kinneulles naturliga kalkbränningsområde, det sydöstra däremot det naturliga oljeskifferområdet. De kalkbruk som nu arbeta inom det sydöstra området måste, för att få användning för all sin samtidigt med orsten brutna skiffer tillsätta en icke obetydlig mängd i särskilda brott brutna rödsten, som på grund av sin låga kalkhalt sätter ned den brända kalkens genomsnittshalt av CaO. Inom det sydvästra området erhålles däremot tillräckligt med orsten för att motsvara den samtidigt brutna skiffern. I samband med oljetillverkningen skulle kinneullekalkens kvalitet kunna höjas högst väsentligt.

Om metallhalterna i kinneulleskiffern känner man ännu föga. Vanadinhalten i oljeverkets aska är under 1 kg/t, uranhalten är lägre än i Närke. Kolm saknas så gott som helt och hållet.

Billingen-Falbygden. Skiffern i Billingens och Falbygdens berg har delvis avdestillerats av den mäktiga diabas som bildar bergens högsta delar och en gång täckt hela området. Oljehalten är därför låg, men skiffrens värmevärde är i huvudsak bibehållet varför skiffern användes i stor skala för kalkbränning. Kalken brännes dels av orsten dels av ortocerkalksten som här i motsats till på Kinneulle ej skiljes från alunskifferlagret av något

mäktigare mellanliggande lager oanvändbar skiffer och som därför kan brytas i samma brott som skiffern.

Dictyonemaskiffer finnes endast på sina ställen i Falbygden. Mäktigheten är ringa, högst någon meter.

Den övre olenidskiffern är något över 5 m i Billingen och något mindre än 5 m i Falbygden. I Billingen finnes rikligt med kolm. Den mellersta olenidskiffern är i allmänhet något över 2 m men växer i östra Falbygden till över 4 m.

Den undre olenidskiffern och den användbara delen av paradoxidesskiffern är 3—5 m.

Metallhalterna i dessa trakter ha ännu ej undersökts systematiskt.

En användning av större mängder skiffer från dessa berg för annat ändamål än kalkbränning kan sannolikt ej ske annat än i samband med metallutvinning, då oljehalten är för låg för att motivera oljetillverkning. Det kan tilläggas att kalihalten synes vara högre i Billingen och Falbygden än i andra svenska alunskiffrar.

Halle- och Hunneberg. En stor del av Halle- och Hunneberg uppbygges av alunskiffer. Denna är genomgående koksad av den mäktiga överliggande diabasen. Alunskiffern är därför icke oljehaltig men värmevärdet är så pass bibehållet att skiffern kunnat användas för kalkbränning. Metallanalyser ha hittills ej utförts. Man har dock påträffat små mängder vanadinkol och kolm. Dagbrottstillgångar finnas ej, alla kalkbrott hava därför indrivits i berget med yngre skifferlager eller diabas som tak.

De totala tillgångarna äro svåra att beräkna, då man ej vet hur mycket skiffer som bortskurits av diabasen. I varje fall äro de vida mindre än Kinnekulles.

Östergötland. Östergötlands alunskifferområde sträcker sig emellan Motala ström i norr och Svartån och Tåkern i söder från Roxen till Vättern. Lagren luta in emot den norra förkastningen där de äro brant uppböjda. Utgåendet i norr är därför ganska smalt, men i söder delvis rätt brett. Större delen av lagret är därför täckt av ortocerkalksten och i Motalatrakten även av yngre avlagringar, huvudsakligen skiffrar. Där nedsänkningen är som störst uppgår övertäckningen till över 100 m. Några platåberg finnas ej och stora delar av skiffers utgående är starkt jordtäckt. Vår kunskap om brytningsförhållandena är ännu högst bristfällig.

I Östergötland finnes såväl dictyonemaskiffer som olenid- och paradoxidesskiffer. Sammanlagda mäktigheten av något så när oljehaltig alunskiffer (och orsten) är omkring 20 m.

Östergötlands alunskiffer utnyttjas i rätt begränsad omfattning för kalkbränning och gasbetongtillverkning vid Knivinge och Borensberg.

Öland. Alunskiffer av större mäktighet förekommer endast på södra Öland inom ett område som antagligen är ungefär en kvadratmil. Som ett tunt lager på knappt en meter kan det dock följas ända till Horns udde 4 mil N om Borgholm.

På grund av lagrens lutning mot öster är utgåendet beläget i väster där skifferbrott öppnats vid Degerhamn (Ölands alunbruk) och Grönhögen. På förra stället finnes en cementfabrik och på det senare stället en gasbetongfabrik förutom kalkbruk.

Någon sammanhängande profil finnes ej på södra Öland, men man kan antaga att totala skiffermäktigheten kan bli närmare 20 m ungefär lika fördelad på dictyonema- och olenidskiffer.

Dictyonemaskiffern är fri från orsten. Dess oljehalt är c:a 3 %, värmevärdet c:a 1,200 kcal, svavelhalten är rätt låg, c:a 3 %. Vanadinhalten är förmodligen hög. Närmare bestämningar saknas dock.

Olenidskiffern är mycket rik på orsten. Kolm är ej med säkerhet funnen. Oljehalten uppgår till 3—3½ % och värmevärdet till 1,500—1,600 kcal. Svavelhalten är den högsta i Sverige eller närmare 10 %. Metallhalterna äro okända. Kalihalten är förhållandevis hög. På grund härav och troligen även på grund av den höga svavelhalten bedrevs alunstillverkningen längre i verklig industriell skala på Öland än vid andra alunbruk i Sverige. Man har även försökt att utnyttja skiffrens bränslevärde, järn och kali genom en masugnsanläggning. Genom sitt läge och skiffrens sammansättning synes Öland ha vissa möjligheter för ett återupptagande av liknande industrier (kalitillverkning, metalextraktion), varvid kanske något olja skulle kunna utvinnas. Ett skifferkraftverk liksom på Kinnekulle och i Närke skulle också vara särskilt välkommet i det kraftfattiga sydöstra hörnet av Sverige.

Skåne. Skånes alunskiffer avviker i många avseenden från den mellansvenska. Först och främst avgiver den ingen olja vid torrdestillation. Dess organiska substans befinner sig i antracitstadiet, på grund av den allmänna genomvärmning som utgått ifrån de svärmar av diabasgångar som genomgått alunskifferområdena i Skåne. Vidare är skiffern vida mäktigare än i Mellansverige (75—100 m). Den skånska skiffern är mycket fattig på orsten men mycket rik på tungspat (5—10 ton BaSO₄ per m² skiffermark).

Skiffrens värmevärde är lågt, i dictyonema- och paradoxidesskiffern under 1000 kcal, i olenidskiffern något högre men i genomsnitt endast 1100, max. 1500, kcal. Svavelhalten är i olenidskiffern knappt 6 %, i över- och underliggande lager lägre.

Den skånska skiffrens vanadinhalt är högre än i hittills analyserade andra svenska skifferar. I dictyonemaskiffern som är omkring 10 m mäktig har man funnit halter på upp till ½ % V. I olenid- och paradoxidesskiffern synes vanadinhalten vara omkring 1 kg/t och molybdenhalten 100—200 gr/t. Uranhalterna ha ännu ej bestämts. Kolm har hittills ej påträffats.

Norrland. Alunskiffer finnes i Norrland dels i mera sammanhängande områden längs fjällranden från Idre, genom Härjedalen, längs eller strax väster om inlandsbanan i Jämtland och Västerbottens län och vidare genom Norrbottens län från Arjeplog till Kvickjokk, Sjöfallstrakten och Torne Träsk. Mera spridda alunskifferområden finnas vidare inne i fjälltrakterna. Många av dessa äro dock snarast grafitskifferar. Alunskifferarna längs fjällranden befinna sig däremot enligt prof. Holmbergs undersökningar i antracitstadiet. Norrlands alunskifferar hålla i likhet med de skånska ingen olja. Deras värmevärde är också i hittills undersökta fall lågt, omkring eller under 1000 kcal. Av allt att döma kunna de endast utnyttjas för den händelse högre metallkoncentrationer skulle anträffas. Såväl dictyonema- som olenid- och paradoxidesskifferar äro kända men troligen finnas även äldre och yngre alunskifferar i Norrland. Tungspat har påträffats på flera ställen i alunskiffern.

Utom de metaller och nyttiga mineral som förekomma direkt i alunskiffern påträffas ibland även i lagren intill denna mineralförekomster, vilkas utnyttjande påverkar tillgodogörandet av alunskiffern eller tvärt om. Viktigast av dessa äro kalkstenslagren, särskilt den överlagrande ortocerkalken. Dennes roll beröres på flera ställen i det föregående.

Fosforitlager förekomma c:a 10 m under alunskiffern.

Koncession har inom alunskiffertrakterna sökts på kol (vanadinkol ovan alunskiffern på Billingen) samt på olja, gas och salt (delvis heliumhaltig naturgas och upp till 10 0/0-igt saltvatten i den kambriska sandstenen under alunskiffern på Öland). Dessa koncessioner ha dock snart övergivits.

Av icke inmutningsbara eller koncessionsberättigade mineral, som påträffats i alunskiffertrakter är flusspat viktigast. Den är bl. a. funnen på gångar i Skåne där dessa genomsätta kvartsiten under alunskiffern.

Olja kan som känt är utvinnas ur alunskiffer enligt olika metoder. Den som intill senaste tid använts förutsätter brytning av skiffern. Vid denna metod kunna eventuellt även tillgodogöras vissa mineral som förekomma i eller i samband med alunskiffern (malm till molybden och vanadin; fosforit). Kostnaderna för skiffrens tillgodogörande äro emellertid så stora att brytningen under normala förhållanden icke är lönande. En avsevärd nackdel med metoden är också, att den medför en ganska betydande förstörelse av naturen. Numera har utexperimenterats en ny metod, som icke tarvar brytning av alunskiffern, nämligen elektrisk uppvärmning av berget. Detta nya tillvägagångssätt kan ännu icke sägas vara färdigt för affärsmässig drift, men det är möjligt, att här erbjuder sig ett sätt att för lägre kostnad utvinna olja ur alunskiffer, samtidigt som varaktig förstörelse av naturen undviks. Vid den nya metoden erhålles såsom biprodukt endast gas.

Möjligheten att framställa olja ur skiffer är helt naturligt av största betydelse för landet. I en inom justitiedepartementet tidigare upprättad promemoria har ifrågasatts en ändring av allmänna förfogandelagen i syfte att trygga möjligheten att taga mark i anspråk för ändamålet under längre tid än nu kan ske. Även om en sådan ändring kommer till stånd kan emellertid frågan om reglering av rätten att utvinna olja ur skiffer ej anses löst. Allmänna förfogandelagen kan ju sättas i kraft endast under extraordinära förhållanden, varjämte lagen saknar särskilda bestämmelser om jordägarens rätt. En koncessionslagstiftning på området förefaller fördenskull att vara behöflig, därvid ett tillägg till 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. synes vara en lämplig form. Det är också konsekvent, att nämnda lag, som förut reglerar tillgodogörandet av olja när den påträffas i flytande form, kommer att på ett likartat sätt reglera tillgodogörandet av skifferolja.

Vid en lagstiftning om tillgodogörande av alunskifferfyndigheter lär det vara nödvändigt att taga hänsyn till båda de huvudformer för sådan fyndighets tillgodogörande som ovan nämnts. Därvid torde vissa särskilda regler böra meddelas för tillgodogörande utan brytning. Det är ju tydligt, att denna form medför väsentligt mindre men för jordägaren. Under det att, när brytning skall äga rum, för arbetet erforderligt område alltid torde böra lösas enligt vad om stenkolsfyndigheter är stadgat, synes detta i regel icke vara behöfligt, när olja kan utvinnas med den elektriska metoden. Marken behöver då i allmänhet endast tagas i anspråk under relativt kort tid och endast mindre intrång vållas.

Under 56 § i bifogade utkast till ändring i 1886 års lag har upptagits huvudbestämmelsen om att för rättighet att eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet i syfte att utvinna olja skall krävas koncession. Koncessionskravet gäller, som av den föreslagna lydelsen framgår, endast »för utvinnande av olja». Annat tillgodogörande av skifferfyndighet är alltså i princip fritt. Bestämmelsen avser att omfatta såväl brytning som tillgodogörande på annat sätt, om blott syftet är det nyss sagda.

Uppenbarligen bör koncession å ett visst område icke meddelas, om den skulle medföra att annan nyttig industri skulle förkvävas. Den utredning som skall föregå koncessionsbeslutet avser bland annat att förhindra obefogat intrång i annans näring, varefter det ankommer på Kungl. Maj:t att i koncessionsärendet göra denna avvägning. Därvid bör helt naturligt bland annat tillses, att befintlig industri har råmaterial för framtiden. En uttrycklig bestämmelse om hänsynstagande till befintliga industriföretag, t. ex. anläggningar för kalkbränning, torde emellertid vara lämplig.

I 57 § i utkastet har härefter skett hänvisning till åtskilliga stadganden i 1886 års lag, i vilka dock torde böra göras vissa modifikationer. 2—5 §§ i denna lag, vilka avhandla koncessionsansökningen, dess kungörande och invändningar däremot samt största koncessionsområdet, torde i och för sig kunna tillämpas å koncessionsansökningar rörande alunskifferfyndigheter lika väl som på andra koncessionsansökningar. Det synes emellertid lämpligt att i detta sammanhang vidtaga en ändring i 3 §. Enligt denna paragraf skall ansökningen för närvarande kungöras tre gånger i allmänna tidningarna, uppläsa i kyrkan samt anslås i sockenstugan eller på annat lämpligt ställe i socknen ävensom, där så kan ske, införas i tidning inom orten. Kungörelse i kyrka är en form som numera är stadd på avskrivning, varför stadgandet därom bör utgå (jfr 23 § gruvlagen). Beträffande kungörande i tidning synes vara tillfyllest att låta införa kungörelse om ansökningen en gång i allmänna tidningarna och i ortstidning. Kungörelsen bör vidare liksom nu anslås på lämplig plats i orten. Härjämte synes emellertid böra stadgas, att meddelande om ansökningen skall delgivas ettvart industriellt företag som kan beröras därav. På så sätt vinnes större trygghet, att redan befintliga företags intressen ej förbises. I anslutning till förstnämnda ändring i 3 § om kungörandet i tidning bör göras en redaktionell följdändring i 4 §.

Bestämmelserna i 7—9 §§ angående konkurrens mellan flera sökande, koncessionens innehåll och gränserna på djupet torde utan ändring kunna tillämpas på nu ifrågasatt ärenden. Av 62 § i utkastet följer emellertid, att vad i 8 § stadgas om utsättande i koncessionen av årlig arbetskyldighet icke skall tillämpas. I stället för stadgandena om sådan arbetskyldighet böra nämligen särskilda villkor meddelas i koncessionen.

Kommerskollegium har ifrågasatt, huruvida det icke borde införas ett generellt stadgande om förbud mot överlåtelse av koncession utan Konungens tillstånd. Stadgande härom synes kunna i detta sammanhang in-

föras såsom andra stycke i 8 §. Den nya bestämmelsen torde emellertid icke böra tillämpas å koncession som inom lagens nuvarande tillämpningsområde meddelats före lagändringens ikraftträdande.

Beträffande frågan om koncessionens innebörd må till en början framhållas att i 58 § upptagits uttrycklig föreskrift om att koncession må begränsas till viss metod för alunskifferfyndighetens tillgodogörande. Metoden kan ju vara av avgörande betydelse för storleken av den skada som vållas och därmed också för frågan om koncession må beviljas.

Med avseende å stenkolsfyndighet stadgas i 10 § första stycket, att den som erhållit koncession skall äga uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkingar lagen innehåller, inom det område koncessionen omfattar eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintliga stenkolsfyndigheter ävensom de eldfasta leror, vilka förekomma i sammanhang med sådana fyndigheter. Även övriga på djupet anträffade mineraliska ämnen inom området för koncessionen må, enligt andra stycket, brytas, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande. Beträffande dem meddelas emellertid vissa särskilda bestämmelser.

En sådan vidsträckt rätt som först nämnts torde icke böra med avseende å alunskiffer givas den som erhållit koncession för utvinnande av olja. Alunskiffer brytes även för andra ändamål. Såsom inkomna framställningar visa användes skiffer t. ex. som bränsle i kalkugnar, varjämte skifferaska jämte kalk brukas för framställning av lättbetong. Det synes icke skäligt att redan genom koncessions meddelande för annan avstänga jordägaren eller den som innehar jordägarens rätt från möjlighet att bryta skiffer för dylikt ändamål. Koncessionen synes därför i första hand icke böra innebära mera än att koncessionsinnehavaren framför annan är berättigad att eftersöka och tillgodogöra sig *olja* ur skiffern. Detta kan måhända anses följa redan av 56 § i utkastet men torde lämpligen böra uttryckligen utsägas. I enlighet härmed blir det icke tillåtet för annan än koncessionsinnehavaren att vidtaga sådan åtgärd, och ny koncession får naturligtvis icke meddelas till förfång för innehavaren av koncession som redan är gällande.

Å andra sidan är att märka, att brytning av alunskifferfyndigheter t. ex. i samband med kalkbränning kan tänkas medföra väsentliga olägenheter för koncessionsinnehavaren. Det är därför nödvändigt, att denne på något sätt må kunna förekomma att fyndigheten t. ex. avskäres genom en lokal brytning. Ett sådant skydd synes kunna givas genom anknytning till bestämmelserna om inlösen av mark. Det synes självklart, att koncessionsinnehavaren ensam bör disponera skifferfyndighet inom inlöst område och att fyndigheten icke där bör få brytas av annan, även om det sker för annat ändamål än utvinnande av olja. Koncessionsinnehavaren torde emellertid icke först med inlösningen böra erhålla en mera omfattande rätt än förut. Redan anvisandet enligt 12 § av visst område för arbete i dagen som skall lösas bör stärka hans ställning. Stadgande synes alltså böra införas, att koncessionsinnehavaren i fall som nu avses, sedan område för arbete i dagen

enligt 12 § anvisats honom för inlösen, äger uteslutande rätt att, oavsett ändamålet, bryta alunskiffer inom området. Denna bestämmelse bör gälla, vare sig fyndigheten är avsedd att utnyttjas genom brytning eller ej.

Vad härefter angår frågan om koncessionsinnehavarens rätt till *biprodukter* synes böra stadgas, att han må tillgodogöra sig mineraliska ämnen som förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. Denna bestämmelse innebär, att i den mån koncessionsinnehavaren är berättigad att inom koncessionsområdet bryta skiffer — i dagen eller under jorden — han under nämnda förutsättning må tillvarataga jämväl dylika biprodukter. Att dessa ej »kunna» tillgodogöras för sig, skall betyda, att ett tillgodogörande utan samband med utvinnande av olja är ekonomiskt eller tekniskt uteslutet. Detta är t. ex. fallet med fosforit som förekommer i samband med alunskiffer, där fosforiten över huvud med fördel kan tillgodogöras. Eldfasta leror torde icke förekomma i sådant samband med alunskiffer att de böra beaktas här.

Vad nu sagts om mineraliska ämnen torde bliva analogiskt tillämpligt, om någon metall förekommer i samband med skiffer utan att ha ingått sådan förening att den rätteligen kan kallas mineral.

När alunskiffer tillgodogöres genom brytning, måste ofta jämväl kalksten brytas. Kalksten förekommer nämligen dels ovanpå alunskiffern dels ock inlagrad i denna. I viss anslutning till stadgande i 10 § andra stycket rörande mineraliska ämnen som anträffas i samband med stenkolsfyndighet synes böra föreskrivas, att den brutna kalken skall hembjudas jordägaren mot ersättning för brytnings- och uppforderingskostnaderna. Löses den ej av jordägaren inom sextio dagar, torde den böra tillfalla koncessionsinnehavaren. Liksom i 10 § andra stycket bör en särbestämmelse meddelas beträffande viss kronojord.

När olja utvinnes på elektrisk väg, erhålles enligt vad förut nämnts såsom biprodukt gas. Denna bör givetvis få användas av koncessionsinnehavaren.

I överensstämmelse med 10 § tredje stycket bör i detta sammanhang slutligen stadgas, att om mineralfyndighet är inmutad inom området, vad i 17 § stadgas skall lända till efterrättelse. Med hänsyn till de begränsningar i koncessionens innehåll som förut förordats torde härtill böra göras det tillägget, att vad i 17 § stadgas om ordnande av särskilda slag av arbeten skall gälla även i annat fall än där sägs.

I 11—25 §§ i 1886 års lag avhandlas nedsättande av säkerhet för ersättning i anledning av skada och intrång, anvisande av områden för arbetet, inlösen av sådana områden o. d., konkurrens med inmutning, skadeersättning, skiljenämnd, olovligt arbete, frånträdande av koncession och avgift till jordägaren. Dessa bestämmelser torde med nedan angivna ändringar och tillägg böra tillämpas jämväl på alunskifferfyndigheter.

Enligt 13 § 1 mom. må område för arbete i dagen icke utan tillstånd av ägare och nyttjanderättshavare anvisas på mindre avstånd än tvåhundra meter från boningshus eller annan åbyggnad, där den är upp-

förd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård. Såsom kommerskollegium anmärkt är avståndet i motsvarande bestämmelse i 5 § gruvlagen bestämt till etthundra meter. Likformighet på denna punkt torde i detta sammanhang böra åvägbringas.

Är alunskifferfyndigheten icke avsedd att bearbetas genom brytning, torde särskilda bestämmelser böra meddelas om anvisande av område för arbetet. I detta sammanhang kan erinras om stadgandet i 14 § 2 mom., att där område som anvisats av bergmästaren är avsett endast för stenkolsfyndighets undersökning medelst borrhning, koncessionsinnehavaren icke är skyldig att lösa området, om han icke vill förfoga däröver längre tid än tre år. Förhållandena äro tämligen likartade, när olja skall tillgodogöras ur alunskifferfyndighet på annat sätt än genom brytning. Det torde vara onödigt att i sådant fall ålägga koncessionsinnehavaren att lösa området, försåvitt koncessionsinnehavaren ej behöver förfoga över området under längre tid än tre år. Denna tidrymd torde vara fullt tillräcklig, då vid tillgodogörande utan brytning arbetet kan antagas ganska snabbt skrida fram över den mark, där alunskiffern finnes.

Beträffande förfarandet vid ianspråktagandet av mark för skifferoljans tillgodogörande på annat sätt än genom brytning torde i enlighet med det anförda under 59 § böra stadgas, att det område, varå koncessionsinnehavaren skall utföra arbetet, ej behöver lösas, om han icke har behov av att disponera området längre tid än tre år. Med hänsyn till vad förut sagts om koncessionens innebörd skall det däremot stå koncessionsinnehavaren fritt att — om han *önskar* det — lösa området för att vinna det bättre skydd som anvisande enligt 12 § med åtföljande inlösen medför. För det fall att inlösen ej sker torde böra stadgas, att för arbetet erforderligt område skall av bergmästaren, efter kallelse å jordägaren, anvisas i mån som koncessionsinnehavaren varder i behov därav för arbete under löpande eller nästföljande kalenderår. Det synes vara av viss vikt, att anvisandet ej sker för långt i förväg. Därest området ej tages i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, torde därför bergmästarens beslut böra vara förfallet. Tages området i anspråk i rätt tid, kommer dispositionsrätten att gälla tre år från ianspråktagandet räknat. Det anvisade området bör inläggas å koncessionskartan och kopia av denna bör tillställas jordägaren i vad honom rör. Någon rösläggning på marken synes däremot icke vara behöfelig. Liksom enligt 12 § bör kostnaden för förrättningen gäldas av koncessionsinnehavaren. Denne bör även förklaras pliktig att hålla erforderligt stängsel medan arbetet pågår.

I fråga om ersättning till jordägaren i fall, då inlösen äger rum, gäller enligt 14 § 1 mom. att lösen skall utgivas med fulla värdet och hälften därutöver. Beträffande ersättning med anledning av undersökningsarbete å mark, som ej löses, stadgas i 14 § 2 mom. att koncessionsinnehavaren skall förskottsvis för varje år giva ersättning, motsvarande dubbla beloppet av jordens avkastning utan avdrag för brukningskostnaden, och gott-

görelse för all framtida skada. Härjämte är att märka, att i 18 § gives en allmän skadeståndsregel, enligt vilken skada och intrång som tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som på grund av koncession verkställes, skall ersättas av den, som innehar koncessionen. I motsats till 37 § gruvlagen stadgar sistnämnda paragraf icke någon förhöjning av sådan ersättning. Olikheten mot gruvlagen förefaller icke grundad. Då skadeståndsregeln i 18 § kommer att erhålla ökad betydelse genom att alunskifferfyndigheter läggas under lagen, förefaller det påkallat att nu ändra detta stadgande till överensstämmelse med gruvlagen.

Med sistnämnda ändring vinnas större jämnhet i flera avseenden. Sålunda uppstår t. ex. icke någon skillnad i fråga om ersättningens storlek mellan det fall att skog »löses» i samband med marken och det fall att skada å skog ersättes först sedan skadan inträffat. Vidare och i främsta rummet ernås, att, när inlösen överhuvud ej behöver äga rum, skada som eljest skulle ha inkluderats i jordlösen ändock kommer att ersättas med 50 procents förhöjning.

Det må framhållas, att när den elektriska metoden kommer till användning och inlösen ej äger rum, de ersättningsregler som för provborrning stadgas i 14 § 2 mom. ej äro tillämpliga. I stället gäller stadgandet i 18 § enligt föreslagen lydelse att ersättning skall utgå för skada och intrång med 50 procents förhöjning, vartill kommer royalty enligt 60 § i utkastet. Under 59 § har intagits en erinran om att ersättning skall utgå enligt 18 §.

Nu ifrågavarande ersättning kommer enligt utkastet att utgå i efterskott. Stadgande om ställande av säkerhet för skada och intrång finnes emellertid i 11 §, ehuru för begränsat belopp. Vidare bör framhållas, att royalty skall utgå årsvis. Att föreskriva, att jämväl ersättning för skada och intrång skall erläggas årsvis, synes kunna vålla praktiska olägenheter (jfr vad nedan sägs om nedsättning hos länsstyrelsen). Jordägaren har dock enligt utkastet frihet att omedelbart kräva ersättning därför, men helt naturligt kan det vara svårt att fastställa skada och intrång innan arbetet på hans mark slutförts. Som förut antytts torde arbetet emellertid i regel vara slutfört på kort tid. Tiden för ianspråktagande utan lösen är ju också begränsad till högst tre år.

I detta sammanhang bör uppmärksammas frågan, hur m a r k v ä r d e t samt skada och intrång skall beräknas. Alunskifferfyndighetens värde skall tydligen icke inräknas i jordvärdet, i den mån fyndigheten ej kan utnyttjas utan koncession. I övrigt skall däremot fyndigheten tagas med vid värdeberäkningen. Så t. ex. skall den värdestegring, som sådan fyndighet kan ha medfört, när den förekommer i samband med kalk och lämpligen kan giva bränsle för kalkbränningen, tagas i beräkning, vilket naturligtvis — utöver vad förut föreslagits — kraftigt motverkar att kalkbränningsindustrien blir lidande. För att använda alunskiffer för kalkbränning skall ju alljämt icke fordras koncession.

Om oljan utan brytning tillgodogöres ur en skifferfyndighet, och därstädes befintlig kalk till följd därav ej kan brytas med ekonomisk fördel eller

eljest minskar i värde, skall gottgörelse för förlusten utgå enligt 18 §. Motvarande gäller, om värdeminskning drabbar mark som icke direkt beröres av arbetet.

En fråga som även tilldrager sig intresse är, i vad mån *inteckningshavare* och med dem jämställda intressenter äro skyddade. Enligt 14 § 1 mom. skall lösesumma — om överenskommelse ej kan träffas — bestämmas av särskild nämnd i den ordning som stadgas i gällande författning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov. I fråga om lösesummans utbetalande och villkoren därför skola samma författnings bestämmelser lända till efterrättelse. Undantaget för det fall att överenskommelse träffas kan befaras innebära risk ur teckningshavarnas synpunkt. Det synes nämligen icke vara erforderligt att teckningshavarna medverka till sådan överenskommelse. I allt fall framgår ej ett sådant krav tydligt. Detta undantag synes därför böra upphävas och expropriationslagen städse tillämpas. Härav följer väl ej, att jordägaren icke skulle kunna ingå en vanlig överenskommelse, men däremot kan koncessionsinnehavaren icke vinna en mot teckningshavaren tryggad rätt till området utan att expropriationslagens bestämmelser iakttagas. Att märka är emellertid, att denna lag medger överenskommelse under vissa förutsättningar. Bestämmelserna härom böra gälla även för nu ifrågavarande fall.

Mot den nuvarande lydelsen av 14 § kan för övrigt anmärkas, att den icke ger klarhet, hur det skall förfaras om lösen av viss mark medför intrång vid nyttjandet av annan mark. Att expropriationslagens bestämmelser böra gälla i detta hänseende förefaller tydligt.

På grund av det anförda har hänvisningen till expropriationslagen fått ny avfattning. Någon bestämmelse om att koncessionsinnehavaren skall gälda kostnaden för expropriationsförfarandet torde med hänsyn till 67 § expropriationslagen icke erfordras.

Vad härefter angår teckningshavares rätt då ersättning skall utgå enligt 18 § är det påtagligt, att även sådan ersättning kan komma att uppgå till avsevärt belopp. Det synes lämpligt att stadga, att om ersättningen avser för framtiden bestående skada eller intrång, den i regel skall nedsättas hos länsstyrelsen samt att den skall fördelas och utbetalas enligt vad som stadgas om expropriationsersättning. Är beloppet väsentligen utan betydelse för annan rättssinnehavare i avseende å fastigheten än den som uppträder såsom sakägare, torde det böra få — av den skadeståndsskyldige eller länsstyrelsen — utbetalas direkt till sakägaren.

En erinran om verkan av att ersättning enligt dessa stadganden utgår till teckningshavare torde böra intagas i 24 § 2 mom. teckningsförordningen.

I 22 § av 1886 års lag meddelas bestämmelser om *jordägares rätt till viss avgift*. Denna utgör en sjuttiofemtedel av värdet av de stenkol och i sammanhang därmed förekommande eldfasta leror, vilka å koncessionsområdet vinnas och uppfordras i dagen. Jordägaren är icke skyldig

att deltaga i kostnaden för arbetet. Royaltyn beräknas å värdet av stenkolen i uppfordrat skick. Å nämnda avgift äger dock koncessionsinnehavaren räkna sig till godo så stor del som belöper på det honom enligt 12 § anvisade området för arbete i dagen i förhållande till hela det område koncessionen omfattar.

Dessa bestämmelser synas icke oförändrade böra tillämpas å nu ifrågasvarande fall. Vad först angår det alternativet att skiffern tillgodogöres genom brytning synas bestämmelserna i detta fall alltför ogynnsamma mot jordägaren, enär brytning i allmänhet sker allenast i dagen *inom inlöst område* samt endast undantagsvis sker under jorden och utanför sådant område. Jordägaren kunde därför praktiskt taget gå miste om royalty. Beträffande tillgodogörande utan brytning må däremot framhållas, att stadgandet i 22 § i detta fall skulle ge jordägaren rätt att bekomma en sjuttiofemtedel av värdet av all oljan, när inlösen ej äger rum, samtidigt som koncessionsinnehavaren utan avdrag å royaltyn ensam får svara för alla kostnader. Vid detta alternativ måste regeln därför anses oskäligt gynnsam för jordägaren.

Hur avgiften skäligen bör bestämmas, kan naturligtvis vara föremål för delade meningar, och någon enkel, ur alla synpunkter fullt tillfredsställande lösning synes knappast stå att finna. För att icke jordägaren skall bli alltför olika ställd vid de skilda alternativen synes emellertid lämpligt att till en början stadga, att något avdrag ej vid avgiftens beräkning skall göras för vad som belöper på inlöst område. Härigenom kan jordägaren påräkna avgift även när brytningsmetoden användes. Man frågar sig då, huruvida han i så fall bör äga tillgodonjuta 50 procents förhöjning å lösesumman för området enligt vad i 14 § stadgas. Då emellertid brytningsmetoden innebär betydande skadegörelse å naturen som kan vålla men och otrevnad på flera sätt, torde denna förhöjning böra kvarstå. Härnäst möter spørsmålet, på vilka produkter avgiften skall beräknas. Det vore tänkbart, att alltid beräkna avgiften på kvantiteten utvunnen olja. Härigenom skulle dock, när brytningsmetoden användes, ske ett betydande avsteg från principen, att avgiften beräknas på de produkter som utvinnas genom själva brytningsarbetet. Det synes icke påkallat, att jordägaren vid nämnda alternativ, utan deltagande i kostnaden för oljans utvinnande ur den brutna skiffern, skall njuta andel i den färdiga produktens värde. När oljan tillgodogöres utan brytning, bör däremot avgiften, i överensstämmelse med principen i 1886 års lag, beräknas efter oljans värde å fastigheten.

Den brutna skiffers värde å fastigheten torde böra beräknas till den färdiga produktens värde, minskat med de framställningskostnader som följa efter brytning och uppfordring ur det schakt, där brytningen skett.

Vad härefter angår frågan om avgift skall beräknas även på biprodukternas värde, synas övertvägande skäl tala för att den — fränsett kalken — bör besvaras jakande. I fråga om mineraliska ämnen torde sålunda deras medräknande vara det enda praktiskt möjliga i fall, då de förekomma i alunskiffern, eftersom avgiften enligt vad förut sagts skall vid brytningsmetodens användning beräknas å skiffers värde. Men även om dessa ämnen ej

förekomma i skiffern, utan därbredvid, böra de medtagas. Å kalk, som jordägaren icke tillvaratager, torde avgift ej böra beräknas.

Vid beräkning av jordägareavgift enligt 22 § skall all stenkol som uppfordras å koncessionsområdet räknas som en enhet och fördelas mellan jordägarna inom hela koncessionsområdet. Detta sammanhänger med svårigheten att avgöra hur mycket stenkol som kommer från skilda ägoområden inom koncessionsområdet. Motsvarande svårighet kan näppeligen uppkomma i fråga om alunskifferfyndigheter. Protokoll läser utan större besvär kunna föras över vad som brytes på olika områden. Lämpligt synes vara, att här varje fastighet behandlas för sig. Detta medför, att jordägaren får en större avgift endast under kortare tid i stället för att han eljest skulle få ett mindre belopp under längre tid. Man har dock på senare tid i lagstiftningen sökt undvika att tillskapa långvariga ränterättigheter, varför denna verkan med visst fog kan sägas innebära en fördel. Till stöd för den förordade lösningen kan även anföras, att det torde te sig svärförståeligt att jordägaren till den mark som utnyttjats skall behöva finna sig i en fördelning å andra fastigheter från vilka måhända något tillgodogörande icke kan ske.

Den jordägareavgift som stadgas i 53 § gruvlagen är maximerad till 5,000 kronor per år för varje utmål under längst tjugu år. Även i fråga om alunskifferfyndighet synes en maximering nödvändig. Förhållandena äro emellertid alltför olikartade för att den i gruvlagen stadgade gränsen skulle kunna tillämpas. Här erbjuder sig emellertid möjlighet till en mera rationell begränsning, nämligen till visst belopp för varje hektar av jordägarens mark vars utnyttjande påbörjats. Beloppet synes förslagsvis kunna bestämmas till 1,000 kronor för hektar. Någon begränsning till tiden synes icke erforderlig, då en areal av en hektar läser vara utnyttjad inom kort tid, kanske ett år. Med hänsyn till att avgift — i motsats till vad eljest gäller enligt 1886 års lag — skall beräknas jämväl å inlöst område synes jordägaren, trots att varje hektar utnyttjas under kort tid, bliva väl tillgodosedd. Bestämmelserna om jordägareavgift ha införts såsom 60 §. I denna stadgas även att i uppgift till bergmästaren skall angivas allt varå avgift skall beräknas. Av 22 § följer, att avgiften beräknas för kalenderår.

I 57 § har skett hänvisning — förutom till förutnämnda 2—5, 7—9 och 11—25 §§ — jämväl till 32—44 och 48 §§ i lagen. 32 § handlar om återställande av inlöst mark till jordägaren, 33—44 §§ om ordningsstadganden och 48 § om klagan över bergmästarens beslut.

För det fall att olja utvinnes utan brytning torde — i stället för gruvkarta enligt 41 § — böra utföras b o r r h å l s k a r t a enligt vad i 54 § sägs. Stadgande härom har upptagits såsom 61 §.

Såsom förut nämnts torde stenkolslagens stadganden om a r b e t s s k y l d i g h e t icke böra tillämpas å koncessioner för utvinnande av skifferolja. Det synes lämpligare att låta Konungen bestämma vad koncessionsinnehavaren skall iakttaga för att ej förverka koncessionen. Föreskrift härom har intagits under 62 §. Då möjligheten att utvinna olja är av största betydelse för

landet, synes det även påkallat att giva Konungen rätt att begränsa produktionen så att den tillgång skiffern utgör kan sparas till tider då den bäst behöves. Att Konungen äger att i tider av brist på olja reglera jämväl konsumtionen, behöver icke här utsägas. I 62 § har även upptagits en bestämmelse om rätt att föra talan om förverkande m. m., svarande mot 31 § andra stycket.

Såsom kommerskollegium föreslagit bör en följdändring göras i 5 § 9) gruvlagen.

Stockholm i justitiedepartementet den 20 mars 1942.

GÖSTA WALIN.

U t k a s t

till

L a g

angående ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Häri genom förordnas, att 3, 4 och 8 §§, 13 § 1 mom., 14 § 1 mom. och 18 § lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives samt att till lagen skall fogas ett nytt kapitel, betecknat 8 kap., av nedan angiven lydelse.

3 §.

Då koncessionsansökning inkommit, låte Konungens befallningshavande ofördröjligen införa kungörelse därom i allmänna tidningarna och tidning inom orten; foga ock anstalt att kungörelsen varder anslagen på lämpligt ställe i orten och delgiven industriella företag, som beröras av ansökningen.

Kungörelse, varom — — — frågan beroende.

Kostnaden för — — — sökanden förskjutas.

4 §.

Inom tre månader från den dag kungörelsen om ansökningen varit införd i allmänna tidningarna äge den, som anser sin rätt vara av frågan beroende, att hos Konungens befallningshavande i länet skriftligen anföra vad han till bevarande av sin rätt aktar nödigt.

Efter utgången — — — sökanden beviljas.

8 §.

I koncession — — — skall fullgöra.

Koncessionen må ej överlåtas utan Konungens medgivande.

13 §.

1 mom. På mindre avstånd än etthundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård må område för arbete i dagen icke av bergmästaren anvisas utan tillstånd av så väl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt.

¹ Angående lagens rubrik se 1933: 180.

14 §.

1 mom. Område, som enligt 12 § av bergmästaren anvisas för arbete i dagen, skall, med det undantag som i 2 mom. här nedan sägs, av koncessionsinnehavaren lösas; och äge därvid vad i lagen om expropriation stadgas motsvarande tillämpning, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i samma lag stadgade grunder.

18 §.

Skada och intrång, som tillskyndas jordägare eller annan genom arbete som på gund av koncession verkställes, skall ersättas med belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver.

Avser ersättning, som nu sagts, gottgörelse för bestående skada eller intrång å fastigheten, skall den nedsättas hos Konungens befälningshavande, och gälle om fördelning och utbetalande av nedsatt belopp i tillämpliga delar vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes; dock att beloppet må utan hinder av vad nu sagts utbetalas direkt till sakägaren, där det är väsentligen utan betydelse för annan rättsinnehavare i avseende å fastigheten.

8 KAP.

Om alunskifferfyndigheter.

56 §.

Rättighet att för utvinnande av olja eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet är beroende på koncession, som meddelas av Konungen.

Vid koncession böra fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet.

57 §.

Vad här ovan i 2—5, 7—9, 11—25, 32—44 och 48 §§ är stadgat angående stenkolsfyndigheter skall, med de avvikelser som föranledas av 58—62 §§, äga motsvarande tillämpning i fråga om alunskifferfyndigheter.

58 §.

Den, som erhållit koncession, äge uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar denna lag innehåller, inom det område koncessionen omfattar eftersöka och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet för utvinnande av olja. Sedan område för arbete i dagen enligt 12 § anvisats för inlösen, må alunskifferfyndigheten därinom ej heller eljest utnyttjas av annan. Har koncessionen inskränkts till viss metod för fyndighetens tillgodogörande, lände det till efterrättelse.

Koncessionsinnehavaren må tillgodogöra sig mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. Innefattar koncessionen rätt att bearbeta fyndigheten medelst brytning, må kalksten av koncessionsinnehavaren brytas, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande. Vad sålunda brutits må av honom behållas, såframt det icke av jordägaren mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfordringskostnader avhämtas inom sextio dagar efter tillsägelse. Jordägarens rätt i detta avseende utövas å kronojord, som innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe, av kronoåbon eller boställsinnehavaren. Tillgodogöres alunskifferfyndighet på annat sätt än genom brytning, må gas, som därvid erhålles, användas av koncessionsinnehavaren.

Är mineralfyndighet inom det område, som omfattas av koncessionen, inmutad, vare lag som i 17 § sägs. Vad i sistnämnda paragraf stadgas om ordnande av särskilda slag av arbeten skall med avseende å alunskifferfyndighet gälla jämväl i annat fall än där sägs.

59 §.

Är fyndigheten icke avsedd att bearbetas genom brytning, vare koncessionsinnehavaren ej pliktig att lösa område för arbete i dagen, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. Skall förty inlösen ej äga rum, gälle i stället för 12 § följande:

Område för arbetet skall av bergmästaren i orten, efter kallelse å jordägaren, anvisas i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Området skall inläggas å koncessionskartan, varav kopia skall tillställas jordägaren i vad honom rör. Kostnaden för förrättningen skall gäldas av koncessionsinnehavaren; och åligge honom att hålla erforderligt stängsel kring området. Tages anvisat område ej i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, vare bergmästarens beslut förfallet.

Ersättning med anledning av arbetet utgår enligt vad i 18 § sägs.

60 §.

Den avgift, som i 22 § sägs, skall, utan avdrag för vad som må belöpa å inlöst område, beräknas å värdet av skiffer samt mineraliska ämnen, som koncessionsinnehavaren brutit, eller av olja och gas, som han utan brytning utvunnit, dock ej för något år högre än till ettusen kronor för varje hektar av jordägarens mark som helt eller delvis utnyttjats under året. Vad i nämnda paragraf stadgas om fördelning mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet skall ej äga tillämpning.

I uppgift, som avses i 42 §, skall särskilt för varje fastighet upptagas allt, varå avgift till jordägaren skall beräknas.

61 §.

Om olja utvinnes utan brytning, skall borrhålskarta upprättas enligt vad i 54 § stadgas.

62 §.

Konungen äger vid meddelande av koncession bestämma, i vilken utsträckning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas, vid äventyr att, om koncessionsinnehavaren bryter däremot, koncessionen förverkas, så ock stadga, att koncessionen, om den ej utnyttjas minst i viss av Konungen angiven omfattning, skall vara förfallen.

Utom den, vars enskilda rätt är i fråga, må kronans ombudsman föra talan om att koncessionen skall förklaras vara förverkad eller förfallen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Ansökan om koncession må göras redan före lagens ikraftträdande. Har sådan ansökan ingivits, må den som före lagens ikraftträdande börjat utvinna olja ur fyndigheten, utan hinder av vad i lagen stadgas, fortsätta därmed intill dess Konungens beslut meddelas.

Vad i 8 § andra stycket stadgas skall ej, utan att särskilt förbehåll skett, gälla, där koncession meddelats före lagens ikraftträdande. I fall som nu sagts skall ej heller utgå någon förhöjning å ersättning som avses i 18 §.

Utkast

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Härigenom förordnas, att 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5 §.

Inmutningspunkten må — — — äger företrädesrätt;

9) område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbe-
tande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i sten-
kolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning, eller av alunskiffer,
såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband
med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig; dock att hinder mot in-
mutning ej föreligger, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande där-
till.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

U t k a s t

till

L a g

om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom.¹ förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

24 §.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlo-rad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt gruvlagen eller lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. avträts till inmutare eller koncessionsinnehavare, eller av ersättning, som enligt någondera lagen tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen vi-sats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — intecknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

¹ Senaste lydelse se 1938: 316.